

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут
«Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
Українсько-турецькі відносини: історичний та сучасний вимір

Виконала: здобувачка вищої освіти
4 курсу групи ДМП-КТР21
спеціальності: 032 Історія та археологія
освітньої програми: Краєзнавчо-туристична
робота

Тимченко / Дар'я ТИМЧЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник:

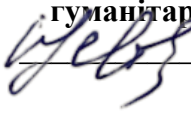
Ольга / Ольга КАШАБА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент:

Коротков / Дмитро КОРОТКОВ
(підпис) (ім'я та прізвище)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА**

Навчально-науковий інститут Українська інженерно-педагогічна академія
Кафедра краєзнавчо-туристичної роботи соціальних і гуманітарних наук
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітньо-професійна програма Краєзнавчо-туристична робота

ЗАТВЕРДЖУЮ
В. о. завідувачки кафедри
краєзнавчо-туристичної
роботи, соціальних і
гуманітарних наук
 Ірина ЩЕРБИНА
(підпис)
«14» квітня 2025 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

здобувачу вищої освіти Дар'ї ТИМЧЕНКО

1. Тема роботи: Українсько-турецькі відносини: історичний та сучасний вимір
затверджена наказом університету № 4801-5/925 від «11» квітня 2025 р.

2. Термін здачі закінченої роботи «30» травня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи

Мета роботи – вивчення і систематизація матеріалу з українсько-турецьких відносин в історичному та сучасному вимірі.

Об'єкт дослідження – українсько-турецькі відносини: історичний та сучасний вимір.

Предмет дослідження – ключові характеристики та особливості взаємин між Україною і Туреччиною з XVI ст. до сьогодення.

4. Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити):

Вступ

Розділ 1 ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І ТУРЕЧЧИНОЮ

Розділ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЧЧИНОЮ: ПОЛІТИЧНЕ, ЕКОНОМІЧНЕ ТА КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

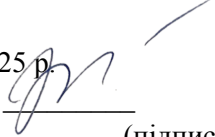
Висновки

Список використаних джерел

Додатки

5. Дата видачі завдання «14» квітня 2025 р.

Керівник роботи

(підпис)

Ольга КАШАБА

(ім'я, прізвище)

Завдання прийняв/ла до виконання Тимченко

(підпис)

Дар'я ТИМЧЕНКО

(ім'я, прізвище)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК
виконання кваліфікаційної роботи

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдання
1	Вступ	18.04.2025	
2	Розділ 1	26.04.2025	
3	Розділ 2	07.05.2025	
	Висновки	21.05.2025	
	Додатки	23.05.2025	
	Список використаних джерел	27.05.2025	
	Оформлення випускної роботи та ілюстративного матеріалу	30.05.2025	

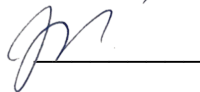
Здобувачка вищої освіти

Тимченко
(підпис)

Дар'я ТИМЧЕНКО

(ім'я, прізвище)

Керівник

Ольга КАШАБА

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота присвячена дослідженню українсько-турецьких відносин у широкому історичному та сучасному контекстах. У роботі розглянуто витoki взаємин між українськими землями, Кримським ханством і Османською імперією, починаючи з доби козацтва, а також проаналізовано роль окремих історичних постатей, зокрема Роксолани. Особливу увагу приділено політичному, економічному та культурному співробітництву між Україною та Туреччиною в умовах новітньої історії, зокрема після здобуття Україною незалежності, та в період російсько-української війни. Авторка роботи висвітлює стратегічне значення Туреччини для української зовнішньої політики та розкриває перспективи розвитку двосторонніх відносин у контексті євроінтеграції та міжнародної безпеки.

Ключові слова: Україна, Туреччина, Османська імперія, козацтво, дипломатія, Роксолана, міжнародні відносини, сучасне партнерство.

Annotation

This thesis explores Ukrainian-Turkish relations in both historical and contemporary dimensions. It examines the origins of interaction between Ukrainian territories, the Crimean Khanate, and the Ottoman Empire, beginning with the era of the Cossacks. The study pays special attention to the role of prominent historical figures such as Roxolana. The work also analyzes the political, economic, and cultural cooperation between Ukraine and Turkey in modern times, particularly after Ukraine gained independence and during the ongoing Russian-Ukrainian war. The author highlights Turkey's strategic importance for Ukraine's foreign policy and outlines the prospects for bilateral relations within the context of European integration and international security.

Keywords: Ukraine, Turkey, Ottoman Empire, Cossacks, diplomacy, Roxolana, international relations, modern partnership.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ І. ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І ТУРЕЧЧИНОЮ	
1.1. Поява козацтва та його роль у відносинах з Кримським ханством та Османською імперією	11
1.2. Українсько-турецькі відносини в епоху розквіту Османської імперії	21
1.3. Криза та занепад Османської імперії та її вплив на українсько-турецькі відносини	30
 РОЗДІЛ ІІ. СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЧЧИНОЮ: ПОЛІТИЧНЕ, ЕКОНОМІЧНЕ ТА КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	
2.1. Відновлення незалежності України та розвиток двосторонніх відносин	36
2.2. Роль Туреччини у регулюванні воєнного конфлікту між Україною і Росією	42
2.3. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною і Туреччиною	53
 ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	67
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми. Аналіз українсько-турецьких відносин та перспектив їхнього подальшого розвитку є важливим напрямом сучасних досліджень у галузі історії, політології, історії культури, дипломатії тощо. Взаємини між Україною та Туреччиною поєднують у собі значний комплекс питань співробітництва.

Туреччина має глибокі і давні зв'язки з Україною, які простежуються ще з часів Османської імперії. Особливо значущим є період правління султана Сулеймана I Пишного. З того часу відносини між Україною і Туреччиною пройшли складний шлях. Вони характеризувалися відкритою конфронтацією, укладанням союзів і підписанням договорів і тісним економічним, політичним та культурним співробітництвом. Дослідження цих відносин дозволяє не лише краще зрозуміти історичний контекст, а й оцінити їхню сучасну динаміку та перспективи.

Після здобуття незалежності в 1991 році українсько-турецькі відносини характеризувалися динамічним і багатогранним розвитком. Політичний діалог, що відбувався між двома країнами, був активним, регулярним і проводився на найвищому рівні. Керівники держав неодноразово зустрічалися для обговорення стратегічних питань та координації зусиль на міжнародній арені. Обидві держави прикладали чимало зусиль для перетворення Чорного моря в зону миру та стабільності. За період з 2014 по 2025 рік стосунки між Туреччиною та Україною пройшли значні зміни: Туреччина підтримала суверенітет і територіальну цілісність України, засуджуючи анексію Криму, та дії спрямовані на дестабілізацію в східних регіонах України. Це заклало підвалини для формування ще більш міцних стосунків і сприяло розширенню співпраці як в економічній, так і в

політичній та військовій сферах. Крім того, практично кожна галузь соціально-економічного та культурно-гуманітарного життя нашої країни у тій або іншій мірі зазнала «турецького» впливу. Було реалізовано культурні обміни, освітні програми, розвивалися туристичні зв'язки. Турецькі інвестиції сприяли розвитку інфраструктури, створенню робочих місць та покращенню бізнес-клімату в Україні. Потужними були і культурні впливи. Що в свою чергу створювало умови для подальшого зближення двох народів.

Історичне минуле свідчить, що Туреччина відігравала значну роль у формуванні українського національного руху та брала активну участь в нашому державотворенні. В історичному контексті ключовий період формування української нації припав на XV-XVII століття, коли українські землі опинилися у своєрідному трикутнику протиборства регіональних сил того часу – Речі Посполитої, Московської держави та Османської Імперії. Активна боротьба за українські землі між Варшавою, Москвою та Стамбулом велася аж до кінця XVIII століття. Проте, питання про місце та роль у цьому протиборстві безпосередньо Туреччини є недослідженим. Важливою також є роль нашого сусіда в українських державотворчих процесах і у період 1914-1922 років, як по лінії діяльності Української Народної Республіки, так і по лінії взаємин Української Соціалістичної Радянської Республіки. Тому, вивчення усього історичного процесу формування українсько-турецьких взаємин, окреслення їхніх передумов та джерел, висвітлення сучасного стану співробітництва, вивчення самого явища Туреччини у всій її багатогранності, є актуальним з точки зору вироблення стратегічного планування щодо здійснення української зовнішньої політики не лише з самою Туреччиною, а й у реалізації українських інтересів на Кавказі, в Центральній Азії, Близькому Сході, Балканах, у співпраці з НАТО та Європейським Союзом.

З огляду на актуальність теми нашого дослідження, можемо констатувати, що різні її аспекти тією чи іншою мірою вже були предметом

наукового аналізу у працях істориків, соціологів, економістів та політологів. Слід відмітити, що найбільша кількість робіт, присвячена аналізу українсько-турецьких відносин, спостерігалась наприкінці 1990-х – у середині 2000-х рр. Проте, в останні роки спостерігаємо зменшення зацікавленості вище окресленою тематикою. Такий стан наукового вивчення проблеми обумовлює необхідність комплексного дослідження процесу становлення і розвитку українсько-турецьких взаємин. Проблеми українсько-турецьких відносин під різним кутом зору досліджено в роботах таких українських дослідників, як А. Алієв, П. Варбанець, О. Волович, М. Воротнюк, Є. Габер, В. Каспрук, С. Корсунський, Н. Мхитарян, О. Москалець, Л. Рассоха, В. Редькіна та ін. Особливо слід відзначити ґрунтовну працю Б. Сергійчука та В. Сергійчука. Також цікавим є дослідження Стадніченко Р.В. щодо України в геополітичних інтересах країн Середнього Сходу: Туреччини, Ірану, Афганістану. Проте, вивченню сучасних українсько-турецьких відносин та їх ролі в зовнішньополітичній стратегії обох країн приділяється недостатньо уваги, враховуючи важливість цих відносин як для України, так і для Туреччини.

Все вище вказане обумовлює мету нашого дослідження.

Метою дипломної роботи полягає в комплексному вивченні і систематизації матеріалу з українсько-турецьких відносин в історичному та сучасному вимірі.

З огляду на поставлену мету, визначаються наступні завдання:

1. Проаналізувати розвиток взаємин між українським козацтвом, Кримським ханством і Османською імперією;
2. Дослідити еволюцію українсько-турецьких відносин в період розквіту Османської імперії;
3. Охарактеризувати українсько-турецькі відносини в період кризи та занепаду Османської імперії;

4. Визначити особливості сучасних відносин між Україною і Туреччиною;
5. Виокремити ключові фактори, що впливають на політичне, економічне, культурне співробітництво між Україною і Туреччиною на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження є українсько-турецькі відносини: історичний та сучасний вимір.

Предметом дослідження є ключові характеристики та особливості взаємин між Україною і Туреччиною з XVI ст. до сьогодення.

Хронологічні рамки обумовленні метою і предметом дослідження. Систематичні взаємини між Османською імперією та українським землями починаються з періоду правління Сулеймана Великого. В цей час в житті імперії значну роль відігравала Роксолана – українка за походженням. Відтоді українсько-турецькі відносини пройшли складний шлях від воєнних конфліктів до тісного економічного та культурного співробітництва. Дослідження цих відносин дозволяє не лише краще зрозуміти історичний контекст, а й оцінити їхню сучасну динаміку та перспективи.

Методологічну основу нашого дослідження складають методологічні принципи і методи наукового пізнання. При розкритті проблематики українсько-турецьких взаємин автором дипломної роботи використано: історичний, логічний, порівняльний, системно-структурний методи, а також методологічні принципи історизму, всебічності, об'єктивності і науковості.

Основними джерелами для вивчення українсько-турецьких відносин є документи, пов'язані з дипломатичною історією Української козацької держави. Зокрема, літописи, універсали українських гетьманів, хрестоматії з історії України. А також міжнародні договори, угоди міжурядового й міжвідомчого характеру, офіційні заяви та інші документи між Україною та Туреччиною, що дозволяють розуміти параметри відносин між країнами й прогнозувати їхній розвиток. До них належать законодавчі акти та концептуальні документи.

Елементи наукової новизни полягають у тому, що автор зробив спробу реконструювати характер українсько-турецьких відносин упродовж XVI ст. до сьогодення. Це дало можливість пояснити, а також розкрити ключові аспекти цієї теми та висвітлити перспективи співпраці на міжнародному рівні.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні історичних та сучасних аспектів українсько-турецьких відносин, що сприяє глибшому розумінню політичних, економічних та культурних процесів між країнами.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона може бути використана у ході наукових досліджень з історії українсько-турецьких відносин. Накопичені факти, теоретичні обґрунтування й висновки дослідження можуть використовуватися у навчально-виховній роботі, при підготовці і розробці екскурсійного та краєзнавчого матеріалу. Зібраний джерельний, фактологічний матеріал, запропоновані науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати основою для подальшого, поглибленого вивчення.

Структура дипломної роботи складається з двох розділів. Перший розділ присвячений історичним зв'язкам між Україною та Туреччиною, починаючи від появи козацтва та його взаємин з Кримським ханством і Османською імперією. У другому розділі розглянуто сучасний стан двосторонніх відносин, включаючи політичне, економічне та культурне співробітництво. Завершується робота висновками, списком використаних джерел та додатками.

РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І ТУРЕЧЧИНОЮ

1.1. Поява козацтва та його роль у відносинах з Кримським ханством та Османською імперією

Козацтво – це військово-станова спільнота, що сформувалася на теренах України у XV-XVI століттях. Козаки були вільними людьми, які займалися землеробством, скотарством та промислами, але основною їхньою діяльністю була військова справа. Вони організували власне самоврядування, створюючи козацькі громади, зокрема на Запорізькій Січі. Завдяки своїм військовим навичкам козаки стали важливим чинником у міжнародних відносинах Східної Європи.

Козацтво відігравало значну роль у відносинах з Кримським ханством і Османською імперією, які в той час були впливовими державами регіону. Кримські татари часто здійснювали набіги на українські землі, захоплюючи людей у полон для продажу в рабство. Козаки відповідали на ці напади, організовуючи морські й сухопутні походи, зокрема на османські та кримські фортеці. Це призводило до періодичних конфліктів і військових зіткнень, що робило козаків важливою військовою силою в регіоні.

Роль козаків у відносинах з Османською імперією не обмежувалася лише військовими діями, адже вони також укладали з турками тимчасові перемир'я. Османська імперія, контролюючи значну частину Північного Причорномор'я, намагалася використати козаків у власних інтересах. Часом козацька старшина вела переговори з турками, домовляючись про нейтралітет або спільні дії проти Польщі чи Московії. Водночас османи намагалися обмежити вплив козаків, підтримуючи Кримське ханство як головного супротивника Запорізької Січі [1, с.248].

Залежно від характеру відносин козацтво можна класифікувати за кількома напрямками. По-перше, це військові відносини, які включали морські та сухопутні походи проти Османської імперії та Кримського ханства. По-друге, політичні контакти, що проявлялися у спробах дипломатичних домовленостей між козаками, султанами та кримськими ханами. По-третє, економічні зв'язки, оскільки, попри військові конфлікти, козаки та татари інколи вели торгівлю. Усі ці аспекти формували складний характер відносин між козацтвом, Кримським ханством та Османською імперією.

Взаємодія між козацтвом, Кримським ханством та Османською імперією мала значні історичні наслідки. Постійні військові зіткнення сприяли зміцненню козацької військової традиції та вдосконаленню тактики ведення бою. Козаки використовували мобільну тактику, несподівані напади та швидкі відступи, що дозволяло їм завдавати серйозних ударів навіть сильнішим противникам. Особливо відзначилися запорізькі морські походи на турецькі міста й фортеці, серед яких найвідоміші походи на Кафу, Трапезунд і Варну [1, с.248].

Окрім військових дій, між козаками і кримськими татарами існували певні елементи співпраці. Інколи вони укладали тимчасові союзи для спільних нападів на Польщу або Московію [2, с.17]. Відомі випадки, коли козаки наймалися на службу до кримських ханів або вступали в дипломатичні відносини з османськими правителями [3, с.454]. Такі взаємозв'язки свідчать про гнучкість козацької політики та її адаптацію до мінливих геополітичних умов.

З часом роль козацтва у міжнародних відносинах змінилася. У XVII столітті воно стало важливим фактором у боротьбі за незалежність України від Речі Посполитої, а також ключовим союзником різних європейських держав. У цей період турецька загроза для України посилювалася, що змусило

козаків шукати нових союзників, зокрема Московське царство. Проте, навіть після укладення Переяславської угоди 1654 року, козаки продовжували контакти з Османською імперією та Кримським ханством [2, с.17].

Поява козацтва стала важливим етапом в історії України, що значною мірою визначило її подальші відносини з Кримським ханством та Османською імперією. Формування козацтва відбувалося в умовах постійної небезпеки з боку татарських набігів, що спонукало українське населення до самоорганізації. Козаки створювали власні укріплення, виробляли особливий стиль ведення бою та розвивали навички морських походів. Саме вони стали основною силою, здатною протистояти експансії Кримського ханства та Османської імперії на українські землі.

У літературі образ козацтва часто пов'язується з боротьбою за свободу та незалежність. Наприклад, у творі М. Балашової «Вінок Роксолани» козаки постають як носії національного духу та захисники рідної землі [4, с.259]. Це узгоджується з історичними свідченнями про їхню участь у війнах з Османською імперією, а також із їхніми морськими походами на османські території. У працях О. Дерменджі простежується ідея про те, що козаки відігравали ключову роль у політичних процесах того часу, встановлюючи дипломатичні відносини з різними державами, зокрема й з Османською імперією [1, с.248].

Відносини між козацтвом і Кримським ханством не були однозначними. Попри часті військові конфлікти, мали місце також тимчасові союзи, особливо у випадках спільних інтересів, наприклад, під час боротьби з Річчю Посполитою. Деякі історичні дослідження, зокрема роботи В. Біляцької, вказують на складність цих взаємовідносин, оскільки вони поєднували як відкриту ворожнечу, так і періоди взаємовигідної співпраці. Дипломатичні контакти козаків з Кримським ханством мали стратегічний характер і залежали від політичної ситуації в регіоні [3, с.454].

Османська імперія розглядала козаків як серйозну загрозу своїм територіальним інтересам. Запорізькі походи на турецькі міста, що описані в історичних джерелах та художніх творах, стали легендарними. У романі П. Загребельного «Роксолана» згадується про вплив козацьких набігів на османську політику, що змушувало султанів шукати способи приборкати козацьку вольницю. Це підтверджує й Ю. Кочубей, який зазначає, що постійні військові конфлікти сприяли формуванню у козаків особливого менталітету воїнів, що супротивляться іноземному пануванню [5, с.16].

Козацтво з'явилося внаслідок соціально-економічних процесів, що відбувалися на території України у XV-XVI століттях. Воно сформувалося як окрема суспільна верства, що складалася переважно з утікачів від феодального гніту, шукачів свободи та військових авантюристів. Козаки стали не лише захисниками українських земель, а й активними учасниками міжнародних відносин, особливо у боротьбі з Кримським ханством та Османською імперією. Постійні набіги кримських татар змушували козаків розвивати свої військові навички, що зробило їх грізною силою в регіоні.

У відносинах з Кримським ханством козаки відігравали роль як противників, так і тимчасових союзників. Їхні походи на кримські землі були відповіддю на набіги татар на українські поселення. Водночас у певні періоди відбувалися дипломатичні домовленості, коли обидві сторони знаходили спільні інтереси. Одним із відомих епізодів є співпраця гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного з Кримським ханством проти Речі Посполитої. Це свідчить про гнучкість козацької політики, спрямованої на захист власних інтересів [4, с.260].

Стосунки з Османською імперією також мали суперечливий характер, оскільки козаки регулярно здійснювали морські походи на османські міста, зокрема на Кафу, Варну та навіть Константинополь. Відомі набіги запорожців руйнували османські торгові маршрути та підривали вплив

імперії в Чорноморському регіоні. Разом із тим, Османська імперія прагнула встановити свій контроль над українськими землями, використовуючи союз із Кримським ханством. Взаємодія між цими силами часто перетворювалася на масштабні військові конфлікти.

Козацтво залишило значний слід в історії міжнародних відносин, ставши ключовою силою в боротьбі з османською експансією. Воно не лише боронило українські землі, а й активно впливало на геополітичну ситуацію в регіоні. Його військові здобутки та дипломатична діяльність сприяли збереженню української ідентичності та створенню передумов для подальшої боротьби за незалежність.

Козацтво відігравало важливу роль у політичних і військових подіях, що відбувалися в Східній Європі у XVI-XVII століттях. Його вплив простягався не лише на українські землі, а й на міжнародну арену, зокрема на відносини з Османською імперією та Кримським ханством. Запорозькі козаки стали головною силою, що протистояла османському та татарському впливу на українські території. Їхні військові походи та дипломатичні ініціативи значною мірою впливали на розвиток політичної ситуації в регіоні.

Взаємовідносини між козаками та Кримським ханством мали складний характер. З одного боку, татари здійснювали регулярні набіги на українські землі, забираючи людей у полон та спустошуючи поселення. З іншого боку, у певні періоди історії між козаками і ханством укладалися тимчасові союзи, спрямовані проти спільних ворогів. Одним із таких прикладів є співпраця гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного з кримським ханом проти Польщі [5, с.15].

Османська імперія сприймала козаків як загрозу своїм володінням у Причорномор'ї. Запорозькі регулярно здійснювали морські походи на османські міста, атакуючи стратегічно важливі порти й бази. Їхні рейди на

Кафу, Варну та навіть околиці Константинополя завдавали значних збитків Османській імперії. У відповідь турецький султан неодноразово вимагав від Речі Посполитої приборкати козаків, що часто ставало причиною дипломатичних конфліктів.

Важливу роль у протистоянні з Османською імперією відіграли козацькі гетьмани. Богдан Хмельницький використовував дипломатію, намагаючись балансувати між різними державами, щоб забезпечити підтримку для козацької держави. У його зовнішній політиці відносини з Кримським ханством відігравали ключову роль, оскільки хан надавав військову допомогу під час визвольної війни. Проте союз із татарами мав свої ризики, адже вони нерідко діяли у власних інтересах і могли переходити на бік противника.

Попри постійні конфлікти, козацтво залишалося значною силою, що впливала на міжнародні процеси. Його військові походи проти османів сприяли ослабленню їхнього впливу в регіоні. Водночас завдяки своїй політичній гнучкості козаки змогли підтримувати баланс між різними силами, що боролися за контроль над українськими землями. Їхня боротьба не лише захищала український народ, а й сприяла формуванню національної самосвідомості та прагнення до незалежності [5, с.16].

Поява козацтва та його роль у відносинах з Кримським ханством та Османською імперією була важливим чинником в історії України. Козаки сформувалися як вільні воїни, що протистояли загрозам з боку татарських набігів і турецької експансії. Вони відігравали подвійну роль у міжнародних відносинах: з одного боку, обороняли українські землі від нападів, з іншого – здійснювали походи на Крим і узбережжя Чорного моря. Їхні дії часто ставали причиною напруженості між Османською імперією та Річчю Посполитою, до складу якої входила значна частина України [6].

За історичними даними, козаки здійснювали численні морські походи, атакуючи османські фортеці та порти. Їхні напади були спрямовані на визволення полонених і послаблення військової потужності Османської імперії. Ці дії сприяли зростанню авторитету козацтва в Європі, оскільки вони були однією з небагатьох сил, які могли ефективно протистояти турецькому пануванню. Водночас Османська імперія прагнула встановити контроль над козацькими землями, оскільки вони мали стратегічне значення у військовому та економічному плані [7].

Згідно з дослідженнями, наприклад, Ю. Євтушевської, які зосереджуються на моделюванні образу Роксолани в літературі, ця фігура є символом не лише особистої сили та вміння маневрувати між великими імперіями, а й свідченням того, як складні міждержавні відносини могли змінювати політичну карту Європи. Вона стала своєрідним символом спільної боротьби за збереження ідентичності та незалежності, навіть в умовах складних міжнародних обставин. Роксолана, завдяки своєму положенню, могла впливати на створення або збереження рівноваги в цьому складному світі, а також на стабільність самого Кримського ханства та Османської імперії, що мало неабияке значення для козацьких земель [15].

У контексті відносин між Османською імперією та її окремими складовими, постать Роксолани залишає глибокий слід, зокрема у політичних та культурних аспектах. Вона змогла стати не лише важливим політичним гравцем, але й значущим символом жіночої сили та впливу в патріархальній суспільній системі. Влада Роксолани була предметом численних досліджень, таких як робота Дерменджі, який аналізував інтерпретацію її образу в європейських, турецьких та українських джерелах. Її здатність маніпулювати політичними процесами, особливо у відносинах із султаном, дозволила їй отримати безпрецедентний рівень впливу, що мало важливі наслідки для внутрішньої та зовнішньої політики Османської імперії.

Дослідження сучасних гаремів у Туреччині, зокрема через призму впливу Роксолани, висвітлює унікальність її становища. Як зазначено в статті "Влада Роксолани у Туреччині та сучасні гареми", Роксолана, перебуваючи в самому центрі османського двору, змогла трансформувати систему, яка здавалася обмеженою для жінок, і надати їй новий сенс. Її стратегічний розум і дипломатичні здібності дозволили їй не тільки бути впливовою фігурою в межах гарему, а й активно брати участь у прийнятті важливих політичних рішень, що впливали на хід історії. Влада Роксолани була певним символом жіночої автономії в умовах суворих обмежень османської імперії [11].

Трансформація образу Роксолани в художній літературі також є цікавим аспектом її історії, оскільки цей образ набув різноманітних інтерпретацій, від позитивних до суперечливих. В роботах, таких як "Трансформації сюжетів та образів у художній літературі" О. Дерменджі, розглядається, як образ Роксолани змінювався через призму культурних, політичних і соціальних процесів, що мали місце в різних епохах. У цьому контексті, важливою є не лише її роль у політичних подіях, а й те, як вона стала символом культурної взаємодії між Сходом і Заходом, а також того, як її історія інтерпретувалася через різні лінзи [13, с.11].

Зображення Роксолани в сучасній літературі та медіа, як у романі Павла Загребельного, виявляється не менш важливим, оскільки цей образ продовжує впливати на наше уявлення про минуле. За словами Євтушевської, моделювання образу Роксолани у романі Загребельного надає нам можливість побачити її через призму не лише історичної, але й літературної інтерпретації, що дозволяє глибше зрозуміти її особистість та її роль у формуванні історичних подій. Цей образ стає не просто частиною історії, а й важливим елементом культурної спадщини, що передається через покоління [16].

Інтерпретація Роксолани в літературі та кінематографії надає нові шари розуміння її ролі в історії, що є важливим аспектом для розуміння не лише її особистості, але й соціальних та політичних процесів тієї епохи. У роботах авторів, таких як Кочубей, розглядаються питання того, як образ Роксолани став символом у літературі Європи та в інших культурах. Вона не тільки була представницею османської імператорської родини, але й уособлювала собою процеси культурної взаємодії та адаптації, що відбувалися між Сходом і Заходом. Образ Роксолани в європейській літературі часто мав двоїсте тлумачення: з одного боку, вона відображалася як зразок жіночої сили та політичної мудрості, а з іншого — як жертва обставин, яка використовує свою позицію для досягнення особистої вигоди [17, с.685].

Як зазначено в роботах Волкова, трансформація образів в літературі є важливим інструментом для розуміння культурних ідеалів та соціальних стереотипів, що панували в різних суспільствах. Вивчення таких трансформацій допомагає зрозуміти, як Роксолана стала не лише політичною фігурою, але й символом, що відображав бажання жінок впливати на політичні процеси, навіть в умовах суворих соціальних обмежень. Літературні образи, створені навколо її особистості, відкривають нам двері до розуміння складної взаємодії між культурними традиціями, політикою та особистісними амбіціями [12, с.8].

Вагомим елементом у вивченні постаті Роксолани є аналіз медійних матеріалів, таких як статті та телевізійні серіали, присвячені її життю. Один із таких серіалів, який з'явився в Туреччині, став важливим елементом популяризації її образу серед широкої аудиторії. Як зазначено в статті "До 460-річчя від смерті Лісовської-Роксолани та турецький фільмовий серіал про неї", цей серіал представляє Роксолану в новому світлі, підкреслюючи її роль як могутньої жінки, яка змогла змінити хід історії і відстояти свою позицію у світі чоловічої влади. Цей культурний продукт став ще одним

інструментом, що дозволяє зберегти і передати її образ наступним поколінням.

Поява козацтва та його роль у відносинах з Кримським ханством і Османською імперією стала важливим етапом в історії України. Згідно з дослідженням Є. Крамара, козацтво виступало не тільки як військова сила, але й як важливий політичний фактор на сході Європи. Вони мали значний вплив на хід подій в Україні, зокрема у відносинах з Османською імперією та Кримським ханством. Козаки часто ставали посередниками у справах між двома потужними державами, а також активно здійснювали військові рейди, що змушувало Османську імперію та Кримське ханство шукати компроміси з ними [21, с.161].

У книзі "Кинджал проти шаблі" Т. і О. Литовченко описують взаємодію між козаками та османами, зокрема роль козацтва в обороні українських земель від татарських нападів. Козаки на чолі з гетьманами активно співпрацювали з Польщею і Османською імперією, водночас бажаючи зберегти свою незалежність. Вони укладали угоди з Кримським ханством і Османською імперією для забезпечення своїх інтересів, що часто призводило до дипломатичних конфліктів між державами, однак козацтво завжди прагнуло використовувати ці ситуації для досягнення власних цілей [22, с.315].

Мороз П. В. у своїй роботі з методики навчання історії звертає увагу на важливість вивчення цих процесів для сучасних учнів, адже взаємини між Україною, Османською імперією та Кримським ханством мають глибоке значення в контексті становлення української нації. Вивчення козацької доби та її впливу на міжнародні відносини допомагає краще зрозуміти процеси формування державності та ідентичності України. Уроки з історії козацтва дозволяють учням побачити складність і багатогранність відносин між

різними державами, а також роль козацтва як незалежного чинника на політичній карті Європи [23, с.96].

У книзі "Роксоляна" О. Назарука особлива увага приділяється постаті Роксолани, яка стала символом жіночої сили в османському дворі, водночас будучи свідком численних змін у відносинах між Україною, Кримом і Османською імперією. Роксолана, як українська жінка, змогла стати однією з найвпливовіших фігур у султанському дворі, що, безумовно, мало відображення на політичних процесах між державами. Її дипломатичний вплив на султана Сулеймана Великого використовувався для покращення ситуації на кордонах з Україною і Кримом, а також для зміцнення внутрішніх позицій Османської імперії [24, с.301].

1.2. Українсько-турецькі відносини в епоху розквіту Османської імперії

Українсько-турецькі відносини в епоху розквіту Османської імперії відзначалися складними політичними, військовими та дипломатичними аспектами. Під час правління султана Сулеймана Великого, який перебував на троні в середині XVI століття, Османська імперія досягла значного територіального розширення і стала однією з найбільших держав Європи та Азії. Українські землі, особливо ті, що знаходились на південному заході, стали важливими для Османської імперії як стратегічні території для боротьби з Польщею, Московією та Кримським ханством. Взаємодія між українськими козаками та Османською імперією стала ключовим фактором у підтримці певного балансу сил на цих територіях [7].

Вивчення українсько-турецьких взаємин і перспектив їх подальшого розвитку є важливим аспектом сучасних досліджень у сфері міжнародних відносин. Турецька складова зовнішньої політики України охоплює широкий

спектр питань співпраці. Окрім спільних геополітичних інтересів, пов'язаних з перетворенням Чорного моря на зону миру та стабільності, багато аспектів соціально-економічного та культурного життя України зазнали впливу Туреччини [51, с.371].

Історія свідчить, що Туреччина відігравала важливу роль у формуванні українського національного руху та державотворчих процесах. Сучасні дослідники, такі як В. Сергійчук, Б. Сергійчук, М. Несук, І. Черніков, розглядають певні етапи українсько-турецьких відносин, однак в Україні поки що не сформувалася власна школа туркології. Ключовий період становлення української нації припав на 15-17 століття, коли українські землі опинилися в центрі геополітичної боротьби між Польщею, Московією та Османською імперією. Цей процес тривав до кінця 18 століття.

Проте роль Туреччини в цих історичних подіях залишалася недостатньо вивченою. Не менш важливою є її роль у державотворчих процесах України в період з 1914 по 1922 роки, як в контексті діяльності Української Народної Республіки, так і взаємин з Українською Соціалістичною Радянською Республікою. Тому детальне вивчення історії українсько-турецьких відносин, їх передумов, аналіз сучасного стану співпраці, а також вивчення Туреччини як держави є актуальним для стратегічного планування української зовнішньої політики, зокрема в контексті взаємодії з Кавказом, Центральною Азією, Близьким Сходом, Балканами, а також у співпраці з НАТО і в рамках європейської інтеграції.

З моменту розпаду Радянського Союзу Туреччина стала однією з країн, що прагне впливати на політичний спадок цього утворення, зокрема в ісламському світі та серед тюркських держав. Амбітні цілі турецької дипломатії, викладені у фундаментальній праці Міністра закордонних справ Туреччини Ахмета Давутоглу «Стратегічна глибина», дають підстави стверджувати, що Туреччина готова активно працювати над зміною

геополітичної ситуації на територіях, що раніше належали Османській імперії або зазнали її впливу.

Це ставить перед українською дипломатією необхідність переглянути традиційне уявлення про Туреччину як південного сусіда. Міністр закордонних справ Туреччини підкреслює важливість України для цього регіону. Сьогодні Туреччина займає значну роль серед регіональних держав, здатних збільшувати свій вплив. Лідери Туреччини користуються високим авторитетом як на Заході, так і на Сході. Однак деякі турецькі ініціативи потребують уважного аналізу, оскільки іноді не враховують особливості різних регіонів, зокрема, на прикладі спроби вирішення питання з Вірменією. Хоча загалом інтереси обох країн не перебувають у конфлікті, існують ситуації, де турецька політика може впливати на українські інтереси [52, с.311].

Перші контакти між Україною та Туреччиною датуються кінцем XV століття, коли османи вторглися в українські землі, зокрема Поділля та Галичину в 1498-99 роках. До середини XVII століття ці відносини мали переважно конфліктний характер. Україна була цікава Туреччині як територія, звідки походили раби, яких захоплювало Кримське ханство. Це підтверджують і сучасні турецькі історики. У третьому томі «Історії Туреччини», редактованій Сіною Акшінім, зазначається, що «Україна тривалий час була ареною набігів Кримського ханства, через яку здійснювалися кримські напади на Польщу та Росію, де формувалася козацька сила для боротьби з цими набігами».

Варто зазначити, що османська експансія на українські землі, а також відсутність належного спротиву з боку Литви і Речі Посполитої, стали основою для формування козацького суспільства з власними військовими силами, які мали захищати землю від загарбників. Дмитро Вишневецький, організувавши першу Запорозьку Січ на острові Хортиця, почав розвивати

дипломатичні зв'язки з сусідніми державами. Одним із перших кроків стало відвідування Вишневецьким Стамбула восени 1553 року, хоча архіви не зберегли документів, що підтверджують його переговори з султаном Сулейманом. Згідно з його власним свідченням, він отримав гарний прийом і подарунки від османів.

До 1648 року зовнішня політика козаків здебільшого була орієнтована на участь у антитурецьких коаліціях з іншими європейськими державами. Це проявлялося у козацьких походах на Крим, Туреччину та Молдавію, участі в планах боротьби з Османською імперією. Однак після 1648 року в українській політиці сформувалася нова концепція щодо Туреччини, що полягала у встановленні союзницьких відносин з Османською імперією та Кримом як протизвага планам Польщі та Московії щодо підкорення чи поділу українських земель. Важливим моментом стало підписання угоди між Військом Запорозьким і урядом Османської імперії на початку 1649 року, що ознаменувало новий етап у співпраці між двома країнами [53, с.311].

Турецький напрямок мав значний вплив на формування української зовнішньої політики в минулому. Двічі, в 1651–1654 та 1669–1676 роках, українські землі перебували під протекторатом турецького султана. Після того, як українські території увійшли до складу Московії, Туреччина стала притулком для багатьох українців, зокрема для Пилипа Орлика, який розробив першу українську Конституцію та підтримував тісні зв'язки з Османською імперією, отримуючи від неї фінансову допомогу. Хакан Киримли, турецький спеціаліст з українсько-турецьких відносин, зазначає, що до Першої світової війни Османська імперія не мала контактів із жодною українською націоналістичною організацією.

Проте турецькі інтелектуальні кола проявляли інтерес до національних меншин Російської імперії, хоча українське питання тоді не було в центрі уваги. Лише за часів Першої світової війни Туреччина почала усвідомлювати

важливість української проблеми, підтримуючи ідею визволення України за допомогою держав Четверного союзу. Перші українсько-турецькі контакти у цей період були пов'язані з діяльністю Союзу Визволення України (СВУ) в Стамбулі. Це була перша організація, що боролася за незалежність України, і включала Османську імперію в сферу своєї діяльності.

Представником СВУ в Туреччині став Мар'ян Меленевський (Басок), який приїхав до Стамбула в жовтні 1914 року і одразу розпочав активну діяльність серед турецьких політичних і військових кіл. На третій день після його прибуття в Константинополь міністр внутрішніх справ Талаат-бей прийняв Меленевського і заявив, що «турецький уряд буде сприяти українському народу в його прагненні створити незалежну державу». Це стало першим міжнародним офіційним документом, в якому визнавалося право українського народу на створення незалежної держави, що для української історії має таке ж значення, як і декларація Бальфура для єврейського народу та створення Ізраїлю [54, с.100].

Туреччина стала однією з перших країн, яка встановила дипломатичні відносини з новоутвореною Українською Народною Республікою і визнала її право брати участь у Берестейських переговорах. Під час цих переговорів важливим питанням було підписання угод між Україною та чотирма союзними державами, хоча Троцький намагався цьому заважати. Проте турецька делегація нагадала про принципи «права націй на самовизначення», проголошені радянською стороною на початку переговорів, і визнала за Україною право самостійно визначати свою долю. Після цього постало питання відкриття дипломатичних представництв в Києві та Стамбулі, і першим тимчасовим представником України в Туреччині було призначено Миколу Левитського.

8 квітня 1918 року український уряд направив лист Великому Візирі Талаату-паші з пропозицією встановити дипломатичні відносини. У

відповідь Туреччина направила своє посольство до Києва, а першим послом став досвідчений дипломат Ахмет Мухтар Бей. Крім того, були відкриті консульства Туреччини в Харкові та Одесі. Цей період, за словами турецьких експертів, став важливим етапом у розвитку двосторонніх відносин. Турецький історик Акдес Німет Курат підкреслює, що хоча після укладення Берестейського мирного договору відносини між Україною та Туреччиною не тривали довго, цей момент мав значний вплив на українських націоналістів, які з вдячністю згадували про підтримку Туреччини. Зокрема, зазначено, що це був важливий договір, значення якого залишалося відчутним протягом тривалого часу.

І хоча пізніше було укладено інші угоди між Туреччиною та Українською Радянською Соціалістичною Республікою, Брест-Литовський договір зберігав своє важливе значення. Під час ратифікації цього договору в Меджлісі-і Мебусані турецькі депутати зустріли доповідь Міністра закордонних справ Ахмеда Несімі-бея оваціями, оскільки це був перший успішний договір після трьох з половиною років війни. Він звернув увагу на економічний аспект угоди, за якою Україна зобов'язувалася постачати Туреччині сільськогосподарську та військову продукцію, зокрема зерно, худобу, вугілля і залізо [55, с.176].

Цей договір дав новий імпульс економіці Туреччини, яка була в стані блокади з боку Антанти. Однак після поразки Центральних держав у Першій світовій війні та окупації Туреччини військами Антанти, українсько-турецькі відносини припинилися. Тоді ж Україна також переживала окупацію більшовицькою Росією. Незважаючи на це, посольство Української Народної Республіки в Туреччині діяло до 1922 року. Останнім послом УНР в екзилі до 1936 року був Микола Мурський, який помер у Стамбулі.

Після цього почали розвиватися відносини між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Туреччиною, що змінила

султанську владу на уряд Великих Національних Зборів. УСРР надала Туреччині фінансову та матеріальну допомогу у боротьбі з іноземними інтервентами, і 2 січня 1922 року був підписаний Договір про дружбу і братерство між двома країнами. Однак, після того як Україна стала частиною СРСР, ці відносини припинилися, і відновилися лише наприкінці 1980-х років.

Козацтво, яке стало важливою складовою української державності, активно взаємодіяло з османським урядом через союзи і конфлікти. Османи часто використовували козаків у своїх кампаніях проти Польщі, а козаки, в свою чергу, розглядали Османську імперію як важливого партнера для забезпечення своєї автономії та боротьби проти польської гнітючої політики. Ці відносини мали вигляд як військових альянсів, так і суперечок, оскільки інтереси обох сторін часом збігалися, а часом вступали в конфлікт.

У свою чергу, Роксолана, українка за походженням, що стала султаншою в гаремі Сулеймана, мала значний вплив на політику Османської імперії. Її становище при дворі дозволило покращити відносини між Україною та Османською імперією, адже Роксолана активно сприяла дипломатичним зусиллям, спрямованим на збереження миру та стабільності в регіоні. Завдяки її впливу, вона змогла домогтися певних переваг для українських земель, зокрема забезпечення деякої автономії для козаків, що стало важливим аспектом у розквіті українсько-турецьких відносин того часу.

Згодом, попри зовнішню стабільність, внутрішня політика Османської імперії почала зазнавати змін, що позначилося на її відносинах з Україною. Проте навіть після розквіту Османської імперії, взаємодія між Україною і Туреччиною залишалася важливою на геополітичній арені, оскільки обидві держави прагнули до стабільності та взаємодії у боротьбі з загрозами з боку інших великих імперій. Таким чином, епоха Роксолани стала періодом

значної політичної активності, яка залишила свій слід на розвитку турецько-українських відносин, що має важливе значення і в сучасному контексті [8, с.190].

Відносини між Україною та Османською імперією після епохи Роксолани залишалися важливими для обох країн, зокрема на військовому та дипломатичному рівнях. Протягом XVII і XVIII століть, Україна, і зокрема козацтво, залишалася важливим партнером Османської імперії, але також і політичним об'єктом боротьби між різними великими державами, такими як Московія та Річ Посполита. Козаки продовжували діяти як військові союзники османів у боротьбі з їхніми ворогами на заході та півночі, водночас підтримуючи певну автономію і намагаючись утримати свою незалежність від зовнішнього контролю.

Після поразки Османської імперії в середині XVIII століття і початку її занепаду, взаємини з Україною поступово зміщувалися. Туреччина поступово втрачала свою політичну і військову впливовість у Східній Європі через зростання сили Росії, яка активно намагалася розширювати свою територію на південь і контролювати землі, що колись належали Османській імперії. В результаті, українське козацтво, яке колись мало союзника в Османській імперії, опинилося під контролем Росії, а Османська імперія поступово втрачала свої позиції в Україні [9].

З одного боку, ця зміна в геополітичній ситуації не призвела до різкого припинення контактів між Україною та Туреччиною, оскільки економічні та культурні зв'язки продовжували існувати, але з іншого — взаємодія ставала все більш обмеженою, оскільки обидві країни почали звертати увагу на нові політичні та економічні реалії того часу.

До кінця XVIII століття, після поділу Польщі та втручання Росії в регіон, значення Османської імперії для України значно зменшилося. Проте спадщина тих часів, зокрема етапи спільної боротьби і дипломатії, а також

культурні впливи, зберігалися в історії українсько-турецьких відносин. Залишки співпраці та культурних обмінів, що тривали ще в XIX столітті, відіграли свою роль у формуванні подальших взаємозв'язків між Україною та Туреччиною, особливо у контексті сучасної політичної ситуації, коли обидві країни стали важливими учасниками міжнародної політики на європейському континенті [10, с.138].

Протягом наступних століть, зокрема після розпаду Османської імперії та зміни геополітичного ландшафту Європи, українсько-турецькі відносини продовжували розвиватися, але вже в іншому контексті. Після того як більша частина українських земель потрапила під контроль Росії, Туреччина та Росія стали суперниками на південному сході Європи, що, у свою чергу, вплинуло на відносини між Туреччиною та Україною. Російська експансія призвела до ослаблення турецького впливу в регіоні, але, попри це, Україна все ще мала певні культурні та економічні зв'язки з Туреччиною.

У XIX столітті Туреччина продовжувала бути важливим економічним партнером для України, хоча вже не мала того ж рівня політичного впливу, як у попередні століття. Турецька економіка, зокрема в контексті морської торгівлі та сільського господарства, залишалася важливою для українських земель, які перебували під контролем Російської імперії. З часом ці відносини стали менш інтенсивними через зміну економічних та політичних обставин у Європі, але певні культурні та торговельні зв'язки продовжували існувати.

У XX столітті, після розпаду Османської імперії та формування Турецької Республіки, українсько-турецькі відносини набули нових форм. Під час Першої та Другої світових воєн Україна та Туреччина мали спільні інтереси, зокрема в боротьбі проти спільних ворогів, таких як радянська Росія та нацистська Німеччина. Проте, через політичні та ідеологічні

розбіжності, ці відносини не стали стратегічними союзами, хоча обидві країни підтримували певні дипломатичні контакти [11].

З середини XX століття, після здобуття Україною незалежності, двосторонні відносини між Україною та Туреччиною стали більш інтенсивними. Туреччина підтримала суверенітет України, зокрема в питаннях Криму, а також активно сприяла розвитку економічних та культурних взаємозв'язків між країнами. У цьому контексті історія турецько-українських відносин почала розвиватися на нових засадах, де взаємодія стала не лише економічною, а й політичною, зокрема в межах міжнародних організацій, таких як ООН та НАТО.

1.3. Криза та занепад Османської імперії та її вплив на українсько-турецькі відносини

Криза та занепад Османської імперії розпочалися в середині XVIII століття, коли імперія вже не могла підтримувати свою велич попередніх століть. Війни з Європою, зокрема з Росією, а також внутрішня корупція, економічні труднощі та занепад військової сили поступово призвели до ослаблення Османської імперії. У цей період відносини між Туреччиною та Україною переживали значні зміни, оскільки українські землі опинилися під впливом Російської імперії, яка поступово зміцнювала свої позиції на південь від Києва, розширюючи свою територію на колишні землі Османської імперії.

Турецька імперія, що колись мала великий вплив на українські землі, була змушена поступатися новими територіями Росії, зокрема після серії поразок у війнах XVIII століття. Це ослаблення турецького впливу на Україні означало значні зміни в зовнішній політиці та економічних відносинах, оскільки Україна потрапила під російське правління. Однак навіть у цей

період залишалися важливі культурні та торговельні зв'язки між Україною та Туреччиною, особливо в південних регіонах України, що знаходилися поблизу Чорного моря [12, с.12].

Попри занепад Османської імперії, Туреччина залишалася важливим гравцем на міжнародній арені, хоча вже не могла відновити свій колишній вплив. В Україні, яка все більше інтегрувалася в російську імперську структуру, ставали менш помітними зв'язки з Туреччиною, хоча турецька культура та історична спадщина залишалися важливими для українського населення, особливо у південних областях. Водночас, в Османській імперії вже почалися процеси модернізації, спрямовані на спроби реформувати державу, хоча ці реформи не змогли значно змінити ситуацію.

У XIX столітті, після остаточного занепаду Османської імперії та поступового розпаду її територій, українсько-турецькі відносини стали менш значущими з політичної точки зору. Проте важливо зазначити, що ці відносини не зникли повністю, оскільки культурний вплив Туреччини на українське населення, зокрема в південних регіонах, залишався. Криза Османської імперії відобразилася на політичній картині Європи, але вже в нових історичних обставинах відносини між Україною та Туреччиною набули нових форм у XX столітті, зокрема під час взаємодії в межах міжнародних організацій [13, с.12].

У XX столітті Османська імперія зазнала остаточного краху після Першої світової війни, що призвело до її розпаду та утворення Турецької Республіки в 1923 році під керівництвом Мустафи Кемалю Ататюрка. Цей перехідний етап кардинально змінив політичну та культурну ситуацію в Туреччині, а також відносини з іншими державами, зокрема з Україною. Туреччина, як нова республіка, намагалася відновити свою роль на міжнародній арені, але вже без колишнього впливу, яким володіла Османська імперія. Водночас, українські території стали частиною радянського блоку,

що створило нові політичні умови для розвитку відносин між двома країнами.

Після розпаду СРСР у 1991 році та здобуття незалежності Україною відносини з Туреччиною набули нового змісту. Обидві країни стали прагнути до розвитку економічних та культурних взаємодій, водночас Туреччина підтримувала територіальну цілісність України в умовах анексії Криму Росією в 2014 році. Це стало важливим етапом у відносинах між державами, оскільки Туреччина виявила підтримку Україні в її боротьбі за суверенітет. Вже на сучасному етапі Туреччина активно взаємодіє з Україною в таких сферах, як енергетика, торгівля, культура та безпека, що свідчить про відновлення стратегічних партнерських відносин між двома державами, хоча й з огляду на нові геополітичні реалії.

Незважаючи на зміну політичного контексту, важливість історичного спадку між Україною та Туреччиною не зникла. Культурні та історичні зв'язки, які сформувалися ще в часи Османської імперії, залишаються важливими елементами взаєморозуміння між народами. Туреччина та Україна продовжують активно розвивати свої дипломатичні, економічні та культурні відносини, бажаючи до взаємної вигоди та стабільності в Чорноморському регіоні. Усі ці процеси відображають еволюцію українсько-турецьких відносин, які, незважаючи на кризу Османської імперії, продовжують впливати на політичну та культурну ситуацію в регіоні [14, с.19].

Криза Османської імперії в кінці XIX і на початку XX століття серйозно змінила її геополітичний статус, що, у свою чергу, відобразилося на українсько-турецьких відносинах. Втрата контролю над багатьма територіями, зокрема в Балканах та на Близькому Сході, послабила вплив Османської імперії на українські землі, що стали частиною Російської імперії. Під час цих періодів Туреччина намагалася пристосувати свою

політику до нових умов, бажаючи зберегти своє міжнародне значення, але на тлі зростаючої сили Росії її вплив на Україну значно зменшився.

Однак, незважаючи на ці зміни, українські та турецькі народи зберігали певні культурні зв'язки, які продовжували існувати навіть після розпаду Османської імперії. Важливими були економічні відносини, зокрема, торгівля зерном та іншими товарами, що здійснювалася через чорноморські порти. Після Першої світової війни та завершення періоду Османської імперії, Туреччина як республіка вступила в новий етап своїх відносин з Україною, орієнтуючись на розвиток співпраці в нових політичних і економічних реаліях.

Після 1991 року, із здобуттям Україною незалежності, українсько-турецькі відносини почали відновлюватися і розвиватися на новому рівні. Туреччина, маючи власні інтереси в регіоні, зокрема в Чорноморському басейні, почала активно підтримувати незалежність України на міжнародній арені. Відносини між двома країнами також зміцнилися завдяки співпраці в сферах енергетики, безпеки та культури, що стало особливо важливим на тлі політичних змін у Східній Європі після падіння СРСР [15].

Занепад Османської імперії та її остаточний крах після Першої світової війни залишили значний слід у формуванні політичного ландшафту на Балканах та в Україні. Туреччина, відновивши свою незалежність у вигляді Турецької Республіки, прагнула уникнути повторення помилок минулого, зокрема, спробувала уникнути надмірної експансії та встановити стабільні відносини з сусідніми державами. Україна, зі свого боку, після розпаду Радянського Союзу, прагнула зайняти своє місце на міжнародній арені, що створило нові можливості для розвитку двосторонніх відносин із Туреччиною.

Взаємовигідне співробітництво між двома державами стало особливо важливим у контексті глобальних політичних і економічних змін. Туреччина

підтримала незалежність України на міжнародних форумах, зокрема, в ООН, а також активно сприяла розвитку економічних взаємодій, зокрема, у сфері торгівлі та енергетики. Спільні інтереси щодо стабільності в Чорноморському регіоні стали важливим елементом двосторонньої дипломатії, що особливо посилювалося після анексії Криму Росією у 2014 році.

Співпраця між Україною та Туреччиною не обмежується лише політичними та економічними аспектами. Зростаючий інтерес до культури та освіти сприяв розвитку гуманітарних відносин, що включають обміни студентами, культурні програми та спільні проекти в різних сферах. Підсумовуючи, криза та занепад Османської імперії суттєво змінили не лише внутрішній стан Туреччини, але й її взаємодію з Україною, створивши нові можливості для двосторонніх відносин в умовах нових політичних реалій.

У XX столітті Туреччина пережила значні зміни, зокрема, після падіння Османської імперії та проголошення Турецької Республіки в 1923 році під керівництвом Мустафи Кемаля Ататюрка. Одним із основних завдань нового уряду було реформування країни, створення сучасної національної ідентичності та стабілізація економічної та політичної ситуації. Ці перетворення сприяли значному покращенню зовнішніх відносин Туреччини, в тому числі з Україною [16].

Особливу роль в історії турецько-українських відносин відіграла постать Роксолани, яка стала символом українсько-турецьких взаємозв'язків і наочно демонструє вплив, який українці мали на османський двір. Вона була однією з найбільш відомих жінок Османської імперії, що сприяло розвитку культурного обміну між двома країнами. Однак, з часом, особливо в періоди кризи Османської імперії, ці зв'язки стали менш активними і складнішими, оскільки змінювались політичні та економічні умови.

Незважаючи на труднощі, українсько-турецькі відносини продовжували розвиватися в XX столітті. Після здобуття Україною

незалежності у 1991 році, між країнами виникли нові можливості для співпраці, особливо в сферах безпеки, економіки та культури. Туреччина стала важливим партнером для України, сприяючи її інтеграції на міжнародній арені та розвитку економічних стосунків, що є важливим аспектом для подальшого зміцнення двосторонніх відносин.

Таким чином, історія стосунків між Україною та Туреччиною є багатогранною та складною, охоплюючи періоди співпраці та конфліктів. Ці зв'язки мали значний вплив на історичний розвиток обох народів, що дозволяє сьогодні з розумінням оцінювати їхні сучасні відносини.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЧЧИНОЮ: ПОЛІТИЧНЕ, ЕКОНОМІЧНЕ ТА КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

2.1. Відновлення незалежності України та розвиток двосторонніх відносин

Політичні відносини між Україною та Туреччиною мають значну історію розвитку. 16 грудня 1991 року Туреччина першою з держав світу визнала незалежність України, а вже 3 лютого 1992 року було підписано протокол, що започаткував дипломатичні зв'язки між країнами. Через місяць, 3 квітня 1992 року, в Києві та 3 січня 1993 року в Анкарі відкрили дипломатичні представництва. Це стали перші за кілька десятиліть офіційні контакти на найвищому рівні між державами. Важливою подією того періоду стало підписання 4 травня 1992 року в Анкарі під час візиту Президента України Леоніда Кравчука Договору про дружбу і співпрацю, що став основою для розвитку двосторонніх відносин [58, с.531].

Цей договір визначав головні напрямки подальшої співпраці, при цьому підкреслювалася важливість спадкоємності з Договором 1922 року про дружбу та братерство між двома державами. Протягом наступних років українсько-турецькі стосунки розвивалися динамічно, відзначаючись високим рівнем довіри та співпраці. Враховуючи наміри обох країн поглибити двосторонні зв'язки, у травні 2010 року було заявлено про плани досягти стратегічного партнерства між державами.

Політичні відносини між Україною та Туреччиною залишаються стабільними і не мають суттєвих суперечностей. Обидві країни регулярно проводять зустрічі на найвищому рівні. Наприклад, у червні 2010 року Президент України Віктор Янукович відвідав Туреччину, де обговорив

питання двосторонньої співпраці з Президентом Абдуллахом Гюлем та Прем'єр-міністром Реджепом Таїпом Ердоганом. Важливим досягненням цього візиту стало погодження тексту Декларації про створення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною.

Рада, що повинна була розпочати свою діяльність під час майбутнього візиту Прем'єр-міністра Туреччини в Україну, стане важливим механізмом для укріплення стратегічного партнерства та подальшого розвитку співпраці між країнами. Важливу роль у зміцненні двосторонніх зв'язків відіграють міжпарламентські контакти. У листопаді 2010 року Голова Верховної Ради України Володимир Литвин здійснив робочий візит до Туреччини, а наступного року планував офіційний візит. Обидві держави активно співпрацюють через міжпарламентські комітети та групи дружби, що сприяє підтримці взаємних інтересів у міжнародних органах [59, с.30].

Ще однією важливою ланкою у відносинах двох країн є співпраця на рівні зовнішньополітичних відомств. Міністр закордонних справ Туреччини Ахмет Давутоглу відвідав Україну у лютому 2010 року для участі в інавгурації Президента України, а також у травні того ж року знову побував у Києві для офіційного візиту.

Міністерства закордонних справ двох країн регулярно проводять політичні консультації на рівні заступників міністрів. Останній, шостий раунд таких консультацій відбувся 23 березня 2010 року в Києві. Цей механізм охоплює різноманітні питання двосторонніх відносин, зокрема співпрацю в політико-військовій сфері, безпеку в Чорному морі, євроінтеграцію, консульські питання та енергетичну співпрацю. Дипломати обох країн також активно співпрацюють у рамках міжнародних організацій, де вони взаємно підтримують одна одну під час виборів до керівних органів та голосувань.

У питаннях міжнародної політики погляди України та Туреччини переважно співпадають, і існуючі розбіжності мають лише тактичний характер. Обидві країни прагнуть до членства в Європейському Союзі, і це створює можливості для спільної співпраці без конфліктів інтересів. Досвід Туреччини в процесі євроінтеграції має велике значення для України. Крім того, країни активно співпрацюють у Чорноморському регіоні через Організацію Чорноморського економічного співробітництва та у військово-безпековій сфері, включаючи програми, як «Блексіфор» і «Чорноморська гармонія».

Туреччина є важливим торговим партнером України. Незважаючи на зниження обсягів торгівлі у 2009 році через глобальну економічну кризу, у 2010 році спостерігається стабільне зростання. Зокрема, Туреччина займає друге місце після Росії серед основних споживачів українських товарів. У січні-вересні 2010 року Туреччина продовжувала бути важливим напрямком для українського експорту, і товарообіг між країнами зріс на 41,75% порівняно з попереднім роком [60, с.109].

Одним із важливих інструментів у торгово-економічній сфері є діяльність Міжурядової українсько-турецької комісії з торговельно-економічного співробітництва. Сьоме засідання цієї комісії відбулося в Стамбулі 24-25 травня 2010 року, де обговорювалися питання подальшого розвитку співпраці між країнами.

На засіданні було досягнуто низки важливих домовленостей щодо реалізації взаємовигідних проектів, зокрема інвестування в українські вугільні шахти, спільного пошуку енергоносіїв на шельфі Чорного моря, постачання української електроенергії до Туреччини, а також розширення співпраці в таких галузях, як металургія, суднобудування, автомобілебудування, танкобудування, будівництво, хімічна, легка і харчова промисловість. Найважливішим напрямом для подальшого розвитку є

укладення угоди про вільну торгівлю, і очікується, що переговори з цього питання розпочнуться найближчим часом.

Що стосується інвестицій, то станом на 2010 рік Туреччина інвестувала в Україну понад 143 млн. дол. США, з іншого боку, за турецькими даними ця сума перевищує 200 млн. дол. США. Незалежні експерти оцінюють реальні інвестиції Туреччини в Україну на рівні понад 2 млрд. дол. США, що пояснюється тим, що багато турецьких компаній виходять на український ринок через європейські канали.

У сфері енергетики співпраця з Туреччиною набуває все більшого значення, оскільки Туреччина реалізує низку великих проектів з будівництва нафто- і газопроводів, що дозволить їй стати важливим гравцем на ринку транспортування енергоносіїв. Одним з ключових проектів є «Набукко», і Туреччина висловила готовність підтримати Україну в її участі в ньому, а також у модернізації газотранспортної системи і розвитку атомної енергетики [61, с.59].

Військове співробітництво між двома країнами також активно розвивається. Воно охоплює різні напрямки: політичний діалог, спільні навчання, обмін досвідом щодо розвитку збройних сил, співпраця у військовій освіті та мовній підготовці. Обговорюються питання участі в миротворчих операціях, а також продовження співпраці в рамках програм «Blackseafor» і «Чорноморська гармонія».

В транспортній сфері відбувається активне співробітництво, спрямоване на розширення транспортно-транзитного потенціалу обох країн. Постійно ведуться консультації робочих груп у сферах автомобільних, авіаційних і морських перевезень. Зокрема, на засіданні Змішаної українсько-турецької комісії з міжнародних автомобільних перевезень у січні 2010 року було прийнято рішення щодо лібералізації умов перевезень для українських та турецьких перевізників.

Здійснюються двосторонні консультації в морській сфері, під час яких обговорюється розширення маршрутів морських вантажно-пасажирських перевезень, зокрема між Одесою і Самсуном. На завершальному етапі перебуває підготовка угоди між урядами України та Туреччини, що стосується організації міжнародного залізнично-поромного сполучення, і консультації з її узгодження планується провести в березні поточного року. Підписання цієї угоди є важливим, оскільки Туреччина має намір значно розширити свою залізничну мережу, завершити процес приватизації портів та інтегрувати їх з залізничною мережею [62, с.59].

Також планується будівництво на станціях портів, що дозволить замінити колеса з широкої колії на вузьку, що значно прискорить вантажні перевезення з України до Середнього Сходу та портів Середземномор'я. Ведеться робота щодо заохочення турецької сторони до участі в проекті комбінованих вантажних перевезень "Вікінг" за маршрутом Іллічівськ-Клайпеда. 20 квітня 2010 року в Стамбулі відбувся семінар, де були презентовані можливості цього транспортного проекту, у якому взяли участь представники України, Туреччини, Білорусі та Литви.

У науково-технологічній сфері Туреччина є важливим партнером України, особливо через ТЮБІТАК (Науково-дослідний комітет Туреччини) і співпрацю з Міністерством освіти і науки України та Національною академією наук України. Це співробітництво відноситься до п'яти найбільших країн за обсягом фінансування двосторонніх проектів. Окрему увагу заслуговують тематичні консультації на експертному рівні, на яких було розроблено пропозиції щодо спільних проектів у таких сферах, як аерокосмічна техніка, електроніка, матеріалознавство, нано-технології та енергетика. Спільна робота в цих напрямках дозволить створити конкурентоспроможну продукцію, що відповідає вимогам як на місцевому, так і на міжнародному рівнях.

Турецька сторона також зацікавлена у подальшому розвитку науково-технологічного співробітництва з Україною на взаємовигідних умовах і готова виділити фінансування для реалізації спільних проектів. Для цього вже створено відповідні умови для інтенсифікації співробітництва між двома країнами в науково-технічній сфері [63, с.109].

Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Туреччиною активно розвивається, зокрема в рамках домовленостей щодо проведення Днів Туреччини в Україні та Днів України в Туреччині у 2011-2012 роках. В галузі освіти планується посилити двосторонні зв'язки через укладення угоди між урядами двох країн, що забезпечить взаємне визнання освітніх документів та наукових звань. Вищі навчальні заклади обох країн активно співпрацюють, укладаючи міжуніверситетські угоди, що дає змогу розвивати освітні зв'язки на різних рівнях.

На сьогоднішній день понад десяти університетів України та Туреччини встановили тісні партнерські відносини та уклали відповідні угоди. Серед них – Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут» та Середньосхідний технічний університет Анкари, Київський національний університет імені Т. Шевченка та Університет Газі, а також інші навчальні заклади, зокрема Таврійський університет, Львівський медичний університет, Сумський університет та інші. Завдяки підтримці Посольства України в Туреччині, більшість цих контактів стали можливими. Яскравим прикладом успішного співробітництва є партнерство Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана та Університету Газі. Згідно з угодою, підписаною в 2001 році, щороку здійснюється обмін студентами та викладачами, а також організовуються спортивні змагання між університетами. Важливим досягненням стало введення курсу української мови в Університеті Газі з вересня 2002 року, а нині активно працюють над відкриттям кафедри україністики [64, с.39].

Консульські зв'язки між Україною та Туреччиною були започатковані 20 листопада 1991 року. З того часу обидві країни регулярно проводять консультації на рівні міністерств закордонних справ, щоб ефективно взаємодіяти з різних аспектів консульських справ. Враховуючи зростання обсягів консульської роботи, посилена потреба у відкритті нових консульств є очевидною. В Україні вже функціонують консульства Туреччини в Одесі та планується відкриття ще одного в Сімферополі. Україна ж має почесні консульства в таких турецьких містах, як Ізмір, Чанаккале та Анталія, і розглядає можливість відкриття ще одного консульства в Бодрумі.

Співпраця між Україною та Туреччиною в боротьбі з міжнародною злочинністю також розвивається активними темпами. Сторони регулярно обмінюються інформацією про злочинні угруповання, проводять спільні операції та вдосконалюють методи співпраці. Однією з важливих подій стало підписання угоди між урядами двох країн про співпрацю в правоохоронній сфері під час візиту міністра внутрішніх справ Туреччини Б. Аталая в Україну у грудні 2009 року. Спільна комісія з боротьби з транскордонною злочинністю, яка була створена в рамках угоди, стане основним механізмом у цій сфері. Важливими напрямками спільної роботи залишаються боротьба з тероризмом, наркаторгівлею, нелегальною міграцією та економічною злочинністю.

2.2. Роль Туреччини у регулюванні воєнного конфлікту між Україною і Росією

24 лютого 2022 року увійде в історію України як один з найтрагічніших моментів. Цього ранку, коли країна ще спала під снігом, російське вторгнення принесло загибель, руйнування та страждання. Протягом довгих років Росія активно готувалася до цього моменту, зміцнюючи свою військову

силу і поширюючи пропаганду, спрямовану на нав'язування ненависті до українців. Розпочалась повномасштабна війна, яка є частиною більш тривалої боротьби, що триває з 2014 року, коли українці під час Революції Гідності обрали європейський шлях розвитку, відмовившись від авторитарного впливу Росії.

Ця війна є не лише збройним конфліктом між двома державами, але й битвою двох різних світів: цивілізації проти варварства, демократії проти авторитаризму, світла проти темряви. Україна отримала підтримку з боку багатьох країн світу, серед яких особливо виділяється Туреччина — важливий регіональний лідер і член НАТО. Питання співпраці України і Туреччини є предметом дослідження багатьох українських науковців. Одним із провідних експертів у цьому напрямі є Сергій Корсунський, колишній Надзвичайний та Повноважний Посол України в Туреччині [65, с.65].

У статті «Українсько-турецькі відносини: минуле, сьогодення, завтра» він аналізує історичний розвиток двосторонніх відносин, починаючи з XV–XVII століть, коли Україна перебувала між інтересами Речі Посполитої, Московії та Османської імперії. Він також відзначає важливі моменти у відносинах під час Української революції 1917–1921 років та в період існування УРСР. Цей історичний контекст є важливим для стратегічного планування сучасних взаємодій між державами.

С. Корсунський також зосереджується на військовому співробітництві між Україною та Туреччиною. Зокрема, він зазначає, що взаємодія між збройними силами двох країн включає обмін досвідом та участь у миротворчих операціях, співпрацю в рамках таких ініціатив, як «Blackseafor» та «Чорноморська гармонія». Дослідження політичних аспектів співпраці також активно проводять такі науковці, як Т. Лахманюк, Є. Солових, Р. Демшичак і М. Воротнюк, розглядаючи дипломатичні відносини, участь у

міжнародних організаціях, таких як ООН, НАТО, ЄС, і стратегічне партнерство у Чорноморському регіоні.

Це питання також було розглянуте на міжнародній конференції «Зміцнення безпеки в Чорноморському регіоні і перспективи турецько-українського співробітництва», що відбулася 13 травня 2011 року в Стамбулі. Співпраця між Україною та Туреччиною в контексті безпеки Чорноморського регіону має свої унікальні особливості, враховуючи різні економічні, політичні та військові об'єднання, до яких належать ці країни, такі як ЄС, НАТО і ОДКБ. Особливе географічне розташування цього регіону додає йому ще більшу геополітичну значущість [66].

Один з факторів, що сприяє нестабільності Чорноморського регіону, полягає в амбіціях Росії, які, з одного боку, спрямовані на повернення країн Кавказу, Молдови та України до своєї зони впливу, а з іншого – на використання залежності Європейського Союзу від російських енергоносіїв для політичного та економічного тиску. Велике значення для дослідження політичної взаємодії між Україною та Туреччиною має робота турецького вченого Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадіма.

У своїй дисертації вчений акцентує увагу на необхідності розвитку безпекового партнерства між Туреччиною, країнами ЄС та Україною. Це партнерство має на меті реалізацію заходів, які зможуть запобігти ескалації конфлікту із невизнаною Придністровською Молдавською Республікою, яка є результатом кремлівської політики, спрямованої на створення буферної зони проти розширення НАТО на Схід. На думку дослідника, політика розвитку партнерських зв'язків між Туреччиною та Україною допоможе стабілізувати політичну ситуацію в Чорноморському регіоні, де ситуація з сепаратизмом залишається актуальною.

Важливість стратегічного партнерства полягає також у тому, що воно сприятиме демократичним процесам в регіоні, зміцнюватиме відносини між

Україною, США та НАТО, оскільки Туреччина є членом Північноатлантичного альянсу. Зрозуміти еволюцію українсько-турецьких відносин можна, звернувши увагу на монографію Б. та В. Сергійчуків, у якій детально описуються взаємини двох країн, починаючи з середини XVI століття, коли князь Дмитро Вишневецький відвідав Османську Порту. Автори також відзначають важливість турецької підтримки України щодо її територіальної цілісності, процитувавши колишнього президента Туреччини Сулеймана Деміреля [67, с.30].

Таким чином, аналіз історії співпраці між Україною та Туреччиною дозволяє побачити значення цієї взаємодії не лише в контексті стабільності Чорноморського регіону, але й у боротьбі проти агресії Росії. Підписаний 4 травня 1992 року Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Туреччиною став важливим кроком для розвитку політичних відносин між двома країнами, зокрема в сфері безпеки.

Обидві сторони не лише визнавали довгострокові добросусідські відносини між Україною та Туреччиною, а й прагнули сприяти зміцненню миру та стабільності в Європі, орієнтуючись на принципи верховенства права, поваги до прав людини та плюралістичної демократії. Згідно з угодою, обидві країни погодилися на розвиток співпраці в різних сферах, що відповідають міжнародним стандартам і засновані на принципах політичної незалежності, територіальної цілісності та суверенітету. Водночас активно розвивалися міжпарламентські зв'язки, а також сприялося встановленню контактів між громадськими організаціями та бізнес-структурами.

Підписання цього договору не тільки сприяло зміцненню політичних відносин, а й стало основою для розвитку співпраці в науково-технічній сфері, що стало поштовхом для поглиблення військового партнерства двох країн. Одним із перших документів, що закріпив цей напрямок, став Меморандум 1993 року про взаєморозуміння між міністерствами оборони

України та Туреччини. Цей документ започаткував регулярні обміни робочими групами між представниками Збройних Сил обох країн, сприяючи обміну досвідом у сфері військової діяльності та концепцій безпеки.

Через чотири роки, у 1997 році, був підписаний ще один документ, який охоплював військову освіту, підготовку військ та обмін офіцерами між академіями двох країн. Це співробітництво включало також військову медицину та інші важливі напрямки для підвищення рівня боєздатності та безпеки обох держав.

Зважаючи на стратегічне розташування обох країн в Чорноморському регіоні, особлива увага приділялася безпеці цієї зони. У 2001 році було засновано Чорноморську групу Військово-Морського Співробітництва (BLACKSEAFOR), до складу якої увійшли Болгарія, Грузія, Туреччина, Румунія, Україна та Росія. Ця організація мала на меті реалізацію гуманітарних операцій, операцій з розмінування та захисту навколишнього середовища Чорного моря. Однак після анексії Криму та агресії на сході України Росія вийшла з цієї ініціативи [68, с.56].

Враховуючи нинішню ситуацію, коли Чорне море міноване та заблоковане внаслідок військових дій Росії, Чорноморська група може стати ключовим механізмом для розмінування та деблокади регіону, що сприятиме відновленню міжнародного товарообігу. Зокрема, країни-члени НАТО, такі як Туреччина, Болгарія та Румунія, мають потенціал відігравати важливу роль у вирішенні цього питання. Відновлення безпеки в Чорному морі також має критичне значення для глобального продовольчого забезпечення, оскільки Україна є одним з найбільших постачальників зернових на світовий ринок.

У 2007 році, на основі створеної Чорноморської групи «BLACKSEAFOR», було укладено Протокол між Міністерством оборони України та Генеральним штабом Збройних Сил Туреччини, що стосувався

співпраці з обміну інформацією в рамках операції «Чорноморська гармонія». Метою цього документу було визначити методи обміну інформацією між командуванням Військово-Морських Сил обох країн. Він також включав важливі аспекти безпеки, такі як захист інформаційного обміну, забезпечення криптографічних систем і координація операційних центрів. Угода мала велике значення не тільки для розвитку співпраці в морській сфері, але й для підтримання стабільності в Чорноморському регіоні. Виконання цього протоколу дає можливість своєчасно реагувати на будь-які загрози з боку Росії, яка прагне зробити Чорне море своєю зоною впливу і має наміри поширювати свою агресію на Середземне море.

Активізація військово-політичного співробітництва між Україною та Туреччиною розпочалася за часів президентства Володимира Зеленського. Починаючи з осені 2021 року, США виявили, що Росія почала значно нарощувати свої військові сили на кордоні з Україною, а також активно проводила спільні навчання з Білоруссю. Оскільки ці дії викликали серйозні побоювання щодо можливого наступу, українське керівництво почало укладати нові військові угоди для забезпечення національної безпеки. 18 листопада 2021 року Верховною Радою України було ратифіковано Рамкову угоду між урядами України та Туреччини, яка значно розширила масштаби співпраці в військовій сфері [69, с.322].

Згідно з цією угодою, дві країни узгодили спільну діяльність у таких напрямках, як військова освіта та підготовка, оборонна промисловість, логістика, а також у сфері комунікацій та кібербезпеки. Особливо цікавою є співпраця у галузі військової розвідки, де передбачено використання спеціальних засобів для досягнення максимального ефекту. Також угода передбачає організацію курсів з вивчення мов для військових обох країн: українською мовою в Туреччині для турецьких військових і турецькою

мовою в Україні для українських військовослужбовців. Це не тільки зміцнює військову співпрацю, але й сприяє культурному обміну.

Рамкова угода має строк дії в 5 років, проте вона не припиняє поточні програми, навіть після її завершення. Завдяки цій угоді було створено фактично військовий альянс, який має важливу роль у підтримці безпеки і оборони України, а також у протидії зовнішнім загрозам.

Рамкова угода між Україною та Туреччиною також сприяла значному розширенню закупівлі відомих турецьких безпілотників «Байрактар». Цей ударний БПЛА, відомий як Bayraktar TB2, є оперативно-тактичним безпілотним літальним апаратом середньої висоти, який має великий час перебування в повітрі. Ідея його розробки виникла після того, як США обмежили експорт безпілотних літальних апаратів до Туреччини через побоювання їхнього використання в конфліктах з Робітничою партією Курдистану. Важливу роль у створенні цих БПЛА відіграли британські військові технології, зокрема ракетна система «Hornet», розроблена компанією EDO MBM Technology, що базується на околицях Брайтона [51, с.371].

Назва апарата пов'язана з ім'ям засновника компанії «Baykar» Оздеміра Байрактара, чия фамілія турецькою мовою означає «прапороносець». Безпілотники цього типу активно використовувалися під час військових операцій, таких як «Весняний щит» у Сирії в 2020 році, а також у конфліктах Лівії та Нагірного Карабаху, де застосовувались для знищення техніки та оборонних об'єктів ворога.

Україна вперше закупила 6 таких БПЛА у 2018 році, а з початку повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році «Байрактар» став ефективним інструментом боротьби на Сході України. Перший випадок його успішного застосування був зафіксований на Сумщині, де з його допомогою було знищено значну кількість ворожої техніки, зокрема танків та «Градів».

За інформацією з обласної адміністрації, безпілоти́к провів точкові удари по російським колонам, знищивши до 100 танків та десятки одиниць іншої техніки.

У подальшому застосування «Байрактарів» продовжувалося з величезною ефективністю: вони знищували важливі об'єкти противника, включаючи систему РЕБ на Київщині, а також завдавали серйозних ударів по російських позиціях на тимчасово окупованому острові Зміїний, де в результаті було знищено кілька зенітних установок і боєприпасів. Відео цих атак підтверджують точність і високу боєздатність турецьких безпілоти́ків.

Михайло Подоляк, радник керівника Офісу Президента України, підкреслив значну роль турецьких безпілоти́ків у боротьбі з агресором, зазначивши, що «Байрактари» ефективно виконують різні завдання: тихо, жорстоко і руйнівно. Він також висловив вдячність розробникам цієї зброї за їхній вклад у перемогу України. Використання турецьких безпілоти́ків на полі бою демонструє не лише високий технологічний потенціал Туреччини, а й слабкість Росії, яка застрягла в технологічному відставанні, незважаючи на свої амбіції бути "другою армією світу" [52, с.192].

Інвазія Росії в Україну показала, що, незважаючи на риторику російських чиновників, країна продовжує використовувати застарілі радянські технології. За 31 рік незалежності Росія не змогла модернізувати своє озброєння і впровадити сучасні технології в армію. Водночас, політичне партнерство між Україною та Туреччиною набуло особливої ваги з початком війни. На початку вторгнення, 24 лютого 2022 року, президент України Володимир Зеленський оголосив про створення антипутінської коаліції, до якої мала увійти Туреччина на чолі з президентом Реджепом Ердоганом. Через кілька днів, 28 лютого, Туреччина, згідно з Конвенцією Монтре, закрила для військових кораблів протоки Босфор та Дарданелли, що стало важливим кроком на користь України.

Це рішення фактично ускладнило доступ до Чорного моря для російських кораблів, а також для військових суден НАТО, що обмежувало можливості союзників у допомозі Україні. Закриття проток стало також важливим кроком для Туреччини, оскільки воно дало їй можливість зберегти стратегічну стабільність, зокрема щодо ситуації в Сирії. Росія, витрачаючи свої ресурси на Україну, більше не може активно втручатися в сирійський конфлікт, що відкриває для Туреччини можливості для посилення свого впливу в цьому регіоні.

Туреччина підтвердила своє лідерство у регіоні та підтримку України, проголосувавши за засудження російської агресії в Генеральній Асамблеї ООН та підтримавши рішення про призупинення членства Росії в Раді ООН з прав людини. Крім того, Туреччина була готова допомогти в евакуації бійців полку «Азов» з Маріуполя, однак Росія відмовилася погодити цю пропозицію.

Згідно з повідомленням представника, план евакуації бійців «Азовсталі» передбачає, що після транспортування по суші до порту Бердянськ, турецьке судно перевезе їх через Чорне море до Стамбула. Процес екстракції ще не завершений, і зараз тривають переговори щодо деталей цього плану. Однак у майбутньому можна буде побачити результат дипломатичних зусиль у порятунку Героїв Маріуполя.

Незважаючи на підтримку Туреччиною територіальної цілісності та суверенітету України, відносини між двома країнами мають кілька складних моментів. Зокрема, Туреччина стала однією з небагатьох держав антипутінської коаліції, яка не приєдналася до міжнародних санкцій проти Росії. Туреччина відмовилася від виконання вимог США щодо постачання зенітних ракетних систем С-400, які вона раніше придбала у Росії за контрактом 2017 року. У результаті цього кроку США виключили Туреччину

з програми виробництва винищувачів F-35 та запровадили санкції проти турецьких органів оборонної промисловості [53, с.311].

Анкара виступає як посередник у конфлікті між Україною та Росією, про що свідчать Стамбульські перемовини, що відбулися в березні 2022 року. Тоді було запропоновано укласти новий гарантійний договір, який мав передбачати нейтральний статус України та відмову від північноатлантичного курсу. Країни-гаранти безпеки включали Туреччину, Великобританію, США, Італію та Росію. Ці перемовини викликали багато обговорень в Україні, і в результаті переговори були фактично припинені.

Туреччина продовжує підтримувати баланс у своїх відносинах з Росією та Україною, оскільки обидві країни мають для неї стратегічне значення. Росія є важливим економічним і торговим партнером для Туреччини, зокрема через постачання нафти та зерна, оскільки Росія є одним із найбільших експортерів зерна. Крім того, Туреччина залежить від російських енергоносіїв, зокрема газу, оскільки частка російського газу на турецькому ринку в 2013 році перевищила 57%. Туреччина також пережила загрозу енергетичної кризи після інциденту 2014 року, коли її ППО збила російський винищувач, що порушив повітряний простір країни.

У той же час Туреччина почала зменшувати свою залежність від російського газу, імпортуючи енергоносії від Азербайджану. Однак турецька економіка значною мірою залежить від туристичної галузі, і зокрема від російських туристів, які складають значну частину іноземних відвідувачів країни. У 2021 році Туреччину відвідало майже 5 мільйонів росіян. У зв'язку з цим, Туреччина не може дозволити собі розривати відносини з Росією, оскільки це може призвести до серйозних економічних наслідків. Зокрема, після пандемії COVID-19 економіка країни вже переживала труднощі. Крім того, Туреччина одна з небагатьох країн, яка не закрила свій повітряний

простір для російських авіаперевізників, що дозволяє Росії обходити економічні санкції [54, с.100].

Проаналізувавши етапи розвитку військово-політичної співпраці між Україною та Туреччиною, можна стверджувати, що за останні 30 років обидві країни змогли створити потужний альянс, здатний ефективно протистояти зовнішнім загрозам, зокрема збройній агресії Росії. Протягом цього часу були укладені низка важливих угод у політичній та військовій сферах, що дозволили обом країнам активно співпрацювати у питаннях військової підготовки, розвитку військових технологій, організації логістики, кібербезпеки та, найголовніше, забезпечення стабільності та безпеки в Чорноморському регіоні. Спільні зусилля в Чорному морі сприяють підтримці стабільних міжнародних відносин.

Однією з ключових угод стало підписання Рамкової військової угоди та контрактів на постачання турецьких безпілотних літальних апаратів, що значно посилило оборонний потенціал України, сприяючи ефективній захисту від російської агресії. Завдяки співпраці з Туреччиною було здійснено важливі кроки у забезпеченні безпеки, зокрема у закритті стратегічних проток Босфор і Дарданелли, що обмежило доступ російського флоту до українських чорноморських портів, не даючи змоги окупувати важливі території. Це також відкриває можливості для деблокування Чорного моря та проведення розмінування в партнерстві з Туреччиною.

Туреччина стала ініціатором важливої гуманітарної операції з евакуації захисників Маріуполя з «Азовсталі», що ще більше зміцнило українсько-турецькі відносини та посилило дипломатичний вплив Туреччини на світовій арені [55, с.176].

Проте дипломатична роль Туреччини як посередника у конфлікті між Україною та Росією має деякі негативні аспекти. Туреччина відмовляється приєднатися до міжнародних санкцій проти Росії, не закриває повітряний

простір для російських авіарейсів та не вводить ембарго на нафту і газ, що могло б істотно вплинути на фінансування російської військової машини. Така політика створює сумніви щодо майбутніх відносин між Україною та Туреччиною. Однак у майбутньому Туреччина все ж стане перед необхідністю вибору союзників. Сподіваємось, що уряд Туреччини зробить правильне рішення, а Україна досягне перемоги у цій жорстокій війні за демократію.

2.3. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною і Туреччиною

Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Туреччиною має глибокі історичні корені та активно розвивається в сучасних умовах. Спільна історія, багатий культурний обмін, а також схожість в окремих аспектах культурних традицій створюють підґрунтя для укріплення двосторонніх зв'язків. Однією з основних платформ для розвитку цього співробітництва є культурні та освітні програми, які активно реалізуються через посольства, культурні центри та різноманітні організації в обох країнах. Спільні культурні заходи, фестивалі та виставки стають важливими елементами, які сприяють зміцненню міжлюдських зв'язків та поширенню культурної спадщини обох народів.

Туреччина і Україна активно співпрацюють у сфері освіти, що включає обміни студентами, програми стипендій та спільні наукові проекти. Щороку значна кількість студентів з України здобуває освіту в турецьких університетах, особливо в таких сферах, як архітектура, міжнародні відносини, гуманітарні науки та інженерія. Зі свого боку, Туреччина надає стипендії українським студентам, що сприяє розвитку двосторонніх освітніх зв'язків та наукового співробітництва. Це дозволяє не лише обмінюватися

знаннями, але й розвивати міжкультурну толерантність, що є важливим аспектом для обох країн [45].

Одним із найбільш важливих напрямків культурно-гуманітарного співробітництва є розвиток туризму. Туреччина є одним із популярних напрямків для українських туристів, зокрема завдяки доступності і високій якості туристичних послуг. Водночас Туреччина активно зацікавлена в розвитку українського туризму, організовуючи численні інформаційні кампанії, спрямовані на заохочення турецьких громадян відвідати Україну. Така взаємна зацікавленість у розвитку туризму сприяє поглибленню культурних зв'язків і розвитку економічних відносин між державами.

Важливою складовою культурно-гуманітарного співробітництва є взаємодія в галузі мистецтва. Туреччина та Україна мають спільну історію у галузі музики, театру та літератури, що створює гарні передумови для спільних проєктів. Виставки, концерти, театральні постановки та кінопокази, організовані обома країнами, сприяють не лише культурному обміну, але й формуванню позитивного іміджу держав одна для одної. Особливої уваги заслуговують спільні кінопроєкти, що отримали популярність на міжнародних фестивалях, що підвищує культурний статус як України, так і Туреччини.

Не менш важливим аспектом культурно-гуманітарного співробітництва є співпраця у галузі архітектури та збереження культурної спадщини. Україна та Туреччина мають багатий історичний спадок, який потребує уваги та охорони. У цій сфері країни обмінюються досвідом і технологіями щодо реставрації пам'яток архітектури, а також активно співпрацюють у збереженні археологічних знахідок. Спільні ініціативи в цьому напрямку включають не лише наукові дослідження, а й організацію міжнародних виставок, конференцій та семінарів, присвячених питанням збереження культурної спадщини та розвитку архітектурної спадщини обох держав.

Значну роль у культурному обміні між Україною та Туреччиною відіграють засоби масової інформації. Турецька кінематографія, особливо серіали, здобула популярність серед української аудиторії, що сприяло поглибленню культурного діалогу та розуміння. В свою чергу, українська культура активно представляється в Туреччині через фільми, літературу, а також виставки, що сприяють популяризації української культури за кордоном. Це створює додаткові можливості для культурного співробітництва і зміцнює міжкультурні зв'язки між народами [46].

Особливе місце в культурно-гуманітарному співробітництві між Україною та Туреччиною займає питання вивчення мов. Зростаюча кількість мовних курсів та навчальних програм, спрямованих на вивчення турецької та української мов, є важливим кроком до покращення взаєморозуміння між народами. Відкриття мовних центрів, літературних клубів та культурних обмінів надають можливість поглибити культурний досвід і зміцнити двосторонні зв'язки, що є важливим аспектом стабільного розвитку двостороннього співробітництва.

Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Туреччиною виявляється і в розвитку спорту, зокрема через участь в спільних спортивних заходах. Спільні спортивні турніри, обміни командами та спільні тренування стають важливими інструментами для покращення взаєморозуміння між народами, а також для формування здорових міжкультурних зв'язків. Спортивні змагання, такі як футбольні матчі та баскетбольні турніри, дозволяють не тільки популяризувати здоровий спосіб життя, але й стимулюють розвиток партнерських відносин в інших сферах, таких як бізнес та туризм.

Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Туреччиною відзначається високим рівнем взаємоповаги і глибоким інтересом до збереження і розвитку спільних культурних традицій. Особливу роль у цьому

процесі відіграє мистецький обмін, який включає виставки, концерти, театральні постановки та кінопокази. Важливою складовою є не лише презентація мистецтва обох країн, але й створення можливостей для культурних інтерпретацій, що дозволяє взаємно пізнавати та цінувати різноманіття культурних особливостей. З кожним роком стає очевидним, що культурний діалог, організований на високому рівні, може стати основою для зміцнення політичних і економічних відносин між державами [47].

Одним із найважливіших напрямків культурного співробітництва є збереження та популяризація мовної спадщини. З огляду на важливість мовного аспекту для культурної ідентичності, значну роль відіграють мовні курси та програми обміну, які активно реалізуються в обох країнах. Українці, що проживають в Туреччині, мають можливість вивчати турецьку мову, а громадяни Туреччини, в свою чергу, цікавляться українською мовою та культурою. Такі ініціативи відкривають нові горизонти для міжкультурного діалогу, збагачують лексичний і культурний арсенал обох народів, а також сприяють інтеграції молодих поколінь, які стають важливими послами культурного обміну між державами.

Спільне культурне простірне відношення також сприяє розвитку туризму між Україною і Туреччиною. Турецькі курорти давно стали популярними серед українців завдяки високій якості сервісу і комфортним умовам для відпочинку. Водночас Україна стає все більш привабливою для турецьких туристів, що сприяє розвитку двосторонніх культурних і економічних зв'язків. Своєю чергою, активний розвиток туризму через культурні події, музичні фестивалі, гастрономічні ярмарки та інші культурні заходи створює взаємні можливості для бізнесу і громадянських ініціатив, зокрема в сфері послуг, готельного бізнесу та ресторанної індустрії.

Невід'ємною частиною культурно-гуманітарного співробітництва є популяризація традицій та мистецьких форм обох країн через фільми,

літературу, музику та інші види мистецтва. Турецька кінематографія, зокрема серіали, за останнє десятиліття завоювала значну популярність в Україні, що стало основою для більш глибокого вивчення турецької культури серед українських глядачів. Зі свого боку українська культура, зокрема в театральному мистецтві, також отримала визнання в Туреччині. Культурні заходи, присвячені українським традиціям, стали важливою складовою культурного обміну між державами, відкриваючи нові перспективи для взаєморозуміння та співпраці.

Важливу роль у розвитку культурно-гуманітарного співробітництва між Україною і Туреччиною відіграють наукові ініціативи та освітні проекти. Відкриття спільних науково-дослідних центрів і освітніх програм дозволяє не лише передавати знання, але й сприяє розвитку інтелектуального потенціалу обох країн. Взаємні стипендії та програми для студентів відкривають нові можливості для навчання та наукових досліджень, що зміцнює не тільки культурні, але й економічні зв'язки між Україною та Туреччиною [48].

Окремо слід відзначити важливість розвитку взаємодії у галузі науки та техніки, де співпраця між Україною та Туреччиною також набирає обертів. Особливо актуальними є програми обміну науковцями та дослідниками, які дозволяють не лише збагатити наукові знання обох країн, але й сприяти інноваційному розвитку. Спільні дослідження в таких сферах, як енергетика, екологія, інформаційні технології та інженерія, відкривають нові можливості для інтелектуального обміну та практичного застосування результатів досліджень у розвитку економік обох країн. Це сприяє не тільки науковому прогресу, але й формує основи для нових технологічних партнерств та інвестицій.

Слід зазначити, що наукові ініціативи часто супроводжуються створенням спільних технічних інститутів та лабораторій, де розвиваються інноваційні технології, що можуть вплинути на економічний розвиток як

Туреччини, так і України. Важливим аспектом є також співпраця в галузі освіти, зокрема на рівні вищих навчальних закладів. Підписання угод про співпрацю між університетами та науковими установами сприяє розвитку академічного співробітництва, обміну студентами та молодими вченими, а також реалізації спільних наукових проектів. Важливу роль у цьому процесі відіграють програми подвійних дипломів та навчальні курси, які сприяють поглибленому вивченню культур і мов, а також створенню міцних освітніх зв'язків між країнами.

Одним з важливих аспектів культурного обміну є розвиток театральної та музичної співпраці. Організація спільних фестивалів, музичних і театральних виставок, а також гастролі українських колективів в Туреччині та турецьких колективів в Україні, стали важливим інструментом культурної дипломатії. Такий обмін дозволяє не тільки популяризувати мистецтво обох країн, але й сприяє розвитку творчих відносин між митцями, розширюючи горизонти культурних можливостей. Мистецькі проекти допомагають формувати позитивний імідж країн на міжнародній арені, зміцнюючи культурні зв'язки та взаєморозуміння між народами [49].

Також важливу роль у культурно-гуманітарному співробітництві відіграє розвиток туристичної інфраструктури та співпраця в галузі туризму. Туреччина є одним із найбільш популярних туристичних напрямків для українців, і ця тенденція постійно зростає завдяки високій якості обслуговування, безпеці та інфраструктурі. Водночас Україна стає привабливим туристичним напрямком для турецьких громадян, адже країна має багатий культурно-історичний спадок, який відкриває нові можливості для культурного обміну. Спільні тури, культурні маршрути та програми обміну для туристів є важливими елементами цього співробітництва, що також сприяють розвитку двосторонніх економічних відносин.

Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Туреччиною на сучасному етапі має великі перспективи та глибоке історичне підґрунтя. Одним із важливих напрямів є активна взаємодія у сфері освіти та науки. Вищі навчальні заклади обох країн здійснюють активний обмін студентами, а також розвивають програми спільних наукових досліджень, які сприяють збагаченню знань та технологічних досягнень. Підписання угод про співпрацю між університетами, впровадження програм подвійних дипломів та спільних академічних ініціатив дозволяють поглиблювати співробітництво на рівні освітніх установ. Це, своєю чергою, сприяє розвитку освітньої мобільності, що має позитивний вплив на підготовку нових кадрів, здатних працювати в умовах міжнародного співробітництва.

Важливим аспектом культурного співробітництва є розвиток туризму, який має надзвичайне значення як для України, так і для Туреччини. Обидві країни мають багатий культурно-історичний спадок, який приваблює туристів з усього світу. В Україні це передусім історичні міста, архітектурні пам'ятки та природні краєвиди, а Туреччина славиться своїми курортами, культурними святами та пам'ятниками архітектури. Тому туризм стає важливим інструментом не тільки для культурного обміну, але й для розвитку економіки обох держав. Створення спільних туристичних маршрутів, участь у міжнародних туристичних виставках та популяризація українських і турецьких культурних особливостей на рівні громадянського суспільства сприяють зміцненню двосторонніх відносин [50].

Варто зауважити, що культурний обмін між Україною та Туреччиною значною мірою відбувається через музику, театр та мистецтво. Турецькі театральні колективи активно гастролують в Україні, а українські музичні і театральні діячі беруть участь у турецьких культурних заходах. Це дозволяє створювати простір для нових спільних культурних ініціатив, поглиблюючи взаєморозуміння та повагу між народами. Організація спільних культурних

заходів, таких як фестивалі, виставки, кінопокази, сприяє не лише популяризації мистецтва, а й зміцненню культурних зв'язків між країнами, розширюючи горизонти для міжкультурного діалогу.

Особливу увагу заслуговує й співпраця в галузі спорту. Спільні спортивні заходи, змагання, чемпіонати та міжнародні турніри, в яких беруть участь представники обох країн, створюють умови для розвитку спортивного духу та взаєморозуміння. Спортивний обмін є важливим елементом культурної дипломатії, оскільки дозволяє громадянам обох країн подолати культурні бар'єри, спільно долати труднощі та насолоджуватися перемогами. Тому така взаємодія є важливою частиною розвитку не лише спорту, а й ширших культурних та гуманітарних зв'язків.

Одним із важливих напрямів культурно-гуманітарного співробітництва є підтримка культурних ініціатив на рівні урядів та приватних установ. Туреччина активно підтримує культурні обміни через свою дипломатичну мережу в Україні, що забезпечує як культурні програми, так і фінансову допомогу для організації виставок, конкурсів та фестивалів. Водночас Україна активно бере участь у культурних заходах, що організовуються Туреччиною, демонструючи свою багатогранну культуру та мистецтво на міжнародній арені. Такі ініціативи дозволяють не лише зберігати культурні традиції, але й сприяють розвитку нових форм культурного вираження, зміцнюючи позиції обох країн на світовій культурній карті [31].

Культурне співробітництво не обмежується лише мистецтвом та наукою. Важливим аспектом є також підтримка мовного обміну, що забезпечує мовну різноманітність та сприяє глибшому розумінню культурних особливостей. Відкриття нових мовних курсів, як для турецьких, так і для українських студентів, дозволяє поглиблювати знання мови, а також створює нові можливості для професійної комунікації між народами. Більше того, підтримка вивчення мов обох країн сприяє розвитку двосторонніх бізнес-

зв'язків, адже знання мови та культури є важливою складовою успіху в міжнародному середовищі.

Завдяки активній підтримці культурних обмінів з боку обох країн відбувається значне збагачення їх культурних традицій. Українська культура з її багатими традиціями в живопису, музиці та літературі стає більш впізнаваною серед турецької аудиторії, що має позитивний вплив на імідж України на міжнародній арені. Зі свого боку, турецька культура, з її багатою історією та сучасними досягненнями в кінематографії та музиці, має великий вплив на культурне життя України. Така взаємна інтеграція дозволяє створити культурний міст між двома народами, що надає можливість для розвитку нових ідей і форм культурного діалогу.

Туреччина, у свою чергу, стала важливим партнером для України в організації культурних програм та забезпеченні культурного обміну на міжурядовому рівні. Відкрите співробітництво між національними культурними інституціями дозволяє створювати платформу для обміну досвідом і розвитку спільних культурних ініціатив. Це сприяє розвитку нових ініціатив у таких сферах, як мистецькі виставки, концерти, театральні постановки, а також організація спільних культурних проєктів на базі міжнародних культурних фондів [32].

Співпраця в культурній та гуманітарній сферах між Україною та Туреччиною має значний потенціал для подальшого розвитку, оскільки вона ґрунтується на глибоких історичних та культурних зв'язках між обома народами. Успішний досвід співпраці в різних сферах культури і гуманітарної діяльності є підґрунтям для розширення двосторонніх відносин і зміцнення дружніх стосунків на майбутнє. Це дозволяє не лише розвивати культурну дипломатію, а й сприяти поглибленню економічного та політичного співробітництва, яке обов'язково отримає новий імпульс на тлі глобальних викликів і можливостей.

В результаті дослідження сучасного стану відносин між Україною та Туреччиною можна зробити кілька важливих висновків, що стосуються політичного, економічного та культурного співробітництва між країнами. Політичні відносини між Україною та Туреччиною характеризуються активною співпрацею, заснованою на спільних інтересах у питаннях безпеки, стабільності та територіальної цілісності. Обидві країни демонструють готовність підтримувати одна одну в міжнародних організаціях, а також активно взаємодіють у двосторонніх і багатосторонніх форумах.

Економічне співробітництво між Україною та Туреччиною має великий потенціал для розвитку завдяки взаємним інтересам у таких галузях, як торгівля, інвестиції, енергетика та інфраструктура. Обидві країни працюють над укріпленням торгових зв'язків і створенням умов для збільшення інвестицій, що позитивно впливає на економічне зростання та стабільність регіону. Важливим аспектом є також співпраця у сфері транспорту та логістики, що сприяє покращенню економічної інтеграції між державами.

Культурне співробітництво є важливим елементом двосторонніх відносин, сприяючи розвитку взаєморозуміння та зміцненню зв'язків між народами. Підтримка культурних обмінів, мовного навчання та спільних мистецьких ініціатив дозволяє покращити взаємне сприйняття і створює сприятливе середовище для подальшого культурного та гуманітарного розвитку. Туреччина та Україна демонструють великий потенціал для розширення культурних і освітніх проєктів, що безумовно вплине на зростання міжнародного престижу обох країн.

Таким чином, сучасні відносини між Україною та Туреччиною характеризуються багатогранною співпрацею, яка охоплює важливі сфери політики, економіки та культури. Подальший розвиток двосторонніх відносин залежить від здатності обох країн адаптуватися до нових викликів, зміцнюючи взаємодію в умовах глобальних змін. Спільна робота у цих

напрямках відкриває нові можливості для взаємного розвитку і сприяє зміцненню стабільності в регіоні.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновки щодо ключових аспектів історії та розвитку відносин між Туреччиною та Україною, починаючи з часів Османської імперії і до сьогодення. Вивчення ролі козацтва у відносинах між Україною, Кримським ханством та Османською імперією показало, що козаки відігравали важливу роль як у забезпеченні політичного та економічного балансу в регіоні, так і в культурному впливі на османське суспільство. Їхні дипломатичні й військові взаємодії з Османською імперією значно вплинули на формування українсько-турецьких відносин, що зберігалися навіть після ослаблення імперії.

Особливості українсько-турецьких відносин в епоху розквіту Османської імперії визначалися активною політичною та економічною співпрацею, що забезпечувала певний стабільний взаємний інтерес. Спільні військові кампанії, торговельні маршрути та культурний обмін зміцнювали зв'язки між двома державами. Однак після кризи та занепаду Османської імперії на початку XIX століття ці відносини зазнали змін, і роль Туреччини для України стала менш значущою на міжнародній арені, хоча певні культурні та політичні впливи залишались.

Після здобуття незалежності Україною, двосторонні відносини з Туреччиною почали розвиватися в нових реаліях, де ключовими аспектами стали економічна співпраця, спільна боротьба за стабільність і безпеку в регіоні, а також підтримка культурних обмінів. Туреччина виступила важливим партнером у підтримці суверенітету України, надаючи дипломатичну та економічну підтримку, зокрема, в періоди військових конфліктів з Росією. Водночас країни зміцнюють культурно-гуманітарні зв'язки, що дає можливість поглибити взаємне розуміння та підтримку.

Важливим етапом у сучасних відносинах стало залучення Туреччини до регулювання воєнного конфлікту між Україною та Росією. Туреччина, використовуючи свої дипломатичні та військові можливості, стала важливим посередником і стратегічним партнером України в міжнародних переговорах, сприяючи деескалації напруги і зміцненню регіональної безпеки. Водночас культурно-гуманітарне співробітництво відіграло важливу роль у зміцненні двосторонніх відносин, сприяючи розвитку освітніх програм, культурних ініціатив та інших спільних проектів, що сприяють більш глибокому знайомству народів і зміцненню дружніх стосунків.

Історія відносин між Україною та Туреччиною є багатогранною і складною, з численними періодами співпраці та взаємних інтересів, що взаємно доповнюються. Сучасний стан цих відносин підтверджує наявність стабільної платформи для подальшого розвитку, зокрема в політичній, економічній та культурній сферах. Це створює перспективи для поглибленої співпраці та забезпечення стабільності на регіональному рівні, в тому числі в контексті геополітичних викликів.

У результаті проведеного дослідження історії Туреччини, починаючи з епохи Роксолани та до сучасних часів, можна зробити кілька важливих висновків. Перш за все, період правління Османської імперії, коли Роксолана (Гюрем Султан) відігравала важливу роль при дворі, став переломним у зміцненні політичної та культурної стабільності імперії. Внесок Роксолани в османську політику, зокрема через її дипломатичні зв'язки та активну участь у внутрішніх справах імперії, значно вплинув на подальший розвиток відносин між Україною, Кримом та Османами. Цей період також став основою для формування складної мережі взаємодій, що позначились на розвитку дипломатії та культурного обміну між державами.

Подальший занепад Османської імперії в XIX столітті значно змінює геополітичну ситуацію в регіоні. Проте, навіть в умовах політичної кризи,

Туреччина продовжувала залишатись важливим гравцем на міжнародній арені, впливаючи на розвиток України та країн-сусідів. Здобуття Україною незалежності відкриває нову сторінку в двосторонніх відносинах, де Туреччина виступає як стратегічний партнер, особливо в контексті економічної, політичної та культурної співпраці.

Тому, особлива роль Туреччини в регулюванні воєнного конфлікту між Україною та Росією також є ключовим аспектом сучасних відносин. Туреччина виступила важливим посередником, підтримуючи Україну в боротьбі за її суверенітет і надаючи стратегічну підтримку в міжнародних дипломатичних колах. Культурно-гуманітарне співробітництво, зокрема в сфері освіти, мистецтва та обміну культурними проектами, зміцнює зв'язки між двома державами і формує позитивний імідж Туреччини в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашова М. Г. Вінок Роксолани. Історичний роман у віршах. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008. 248 с.
2. Барабанова О. А. Засоби творення жіночого образу в романі П.Загребельного «Роксолана». Філологічні науки. Вісник Запорізького національного університету. 2008. № 2. С. 16–19.
3. Біляцька В. П. Жанровий код українського роману у віршах кінця ХХ – початку ХХІ століття. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 454 с.
4. Біляцька В. П. Жанрово-художня специфіка роману у віршах М. Балашової «Вінок Роксолани». Філологічні науки : збірник матеріалів підсумкової наукової конференції студентів та викладачів / Упоряд. О. І. Панченко. Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2015. Ч. 1. С. 259–260.
5. Біляцька В. П. Метатип Роксолани як пам'ять культури: декодування образу (на матеріалі історичного роману у віршах М. Балашової «Вінок Роксолани»). Таїни художнього тексту : збірник наукових праць. / ред. кол. : Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. Вип. 17. С. 6–17.
6. Величне століття. Роксолана. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A0%D0%BE%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0 (Дата звернення: 03.03.2025).
7. Вже не з Росії: як українські дипломати "змінити" походження Роксолани. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47025378> (Дата звернення: 03.03.2025).
8. Винничук Ю. Житіє гаремное. Харків : Фоліо, 2016. 190 с.

9. Винничук Ю. У нас має бути гонор. URL : <http://litakcent.com/2011/04/01/jurij-vynnychuk-u-nas-maje-buty-honor/> (дата звернення 21.08.2022).
10. Вічні образи. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. С. 138.
11. Влада Роксолани у Туреччині та сучасні гареми. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20201118-vlada-roksolany-u-turechchyni-ta-suchasni-garemy/> (Дата звернення: 03.03.2025).
12. Волков А. Традиційні сюжети та образи (Деякі питання теорії). Питання літературознавства. Вип. 1. Чернівці : Рута, 1995. С. 3–15.
13. Дерменджі О. Особливості інтерпретації постаті Роксолани в європейських, турецьких та українських джерелах. Мандрівець. 2000. № 1–2. С. 11–15.
14. Дерменджі О. Трансформації сюжетів та образів у художній літературі (на матеріалі творів про Роксолану): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2006. 19 с.
15. ДО 460-річчя ВІД СМЕРТІ ЛІСОВСЬКОЇ-РОКСОЛАНИ ТА ТУРЕЦЬКИЙ ФІЛЬМОВИЙ СЕРІАЛ ПРО НЕЇ. URL: <https://ukrpohliad.org/blogs/do-460-richchya-vid-smerti-lisovskoyi-roksolany-ta-turetskyj-filmovyj-serial-pro-neyi.html> (Дата звернення: 03.03.2025).
16. Євтушевська Ю. Специфіка моделювання образу Роксолани в однойменному романі Павла Загребельного. <http://eprints.zu.edu.ua/7067/1/%D0%AE%D0%BB%D1%96%D1%8F%20%D0%84%D0%B2%D1%82%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення 12.09.2022).
17. Загребельний П. Роксолана Харків : Фоліо, 2004. 685 с.
18. Зборовська Н. Моделювання образу Роксолани у романі Павла Загребельного. Січеслав. 2005. № 3. С. 136–142.

19. Козуля О. Жінки в історії України. Київ : Український центр духовної культури, 1993. 255 с.
20. Кочубей Ю. Доля, образ, символ (Роксолана в літературах Європи). Слово і час. 2001. № 8. С. 45–52.
21. Крамар Є. Славетна українка в султанському дворі. Крамар Є. Дослідження з історії України. Торонто; Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» імені В. Симоненка, 1984. С. 137–163.
22. Литовченки Т. і О. Кинджал проти шаблі. Харків : Фоліо, 2012. 315 с. (Історія України в романах).
23. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: метод. посіб. Київ: ТОВ «Конві Принт», 2018. 96 с.
24. Назарук О. Роксолана. Львів : Атлас, 1930. 301 с. (Репринтне відтворення видання 1930).
25. Не перше, але останнє кохання: якою була історія султана Сулеймана та Роксолани. URL: <https://www.5.ua/dv/life/333921> (Дата звернення: 03.03.2025).
26. Нестеренко Н. Визначальні моделі хронотопу у формуванні жіночих образів в історичному романі Павла Загребельного «Роксолана». file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B8%20%D1%81%20%D0%98%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82/676-2036-1-PB.pdf 99
27. Новий погляд на історію Роксолани. URL: <https://ua.krymr.com/a/noviy-pohlyad-na-istoriya-roksolany/32970689.html> (Дата звернення: 03.03.2025).
28. Осмолівський С. О. Всесвітня історія: підр. Для 9-го класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Генеза, 2017. 240 с.

29. Паріс А. Останній сон Сулеймана. Всесвіт. 2001. № 9–10. С. 3–58; № 10–11. С. 3–119.
30. Прислуга Роксолани: хто ці люди? URL: <https://history.rayon.in.ua/blogs/619505-prisluga-roksolani-khto-tsi-lyudi> (Дата звернення: 03.03.2025).
31. Разживін В.М. Своєрідність інтерпретації образу Роксолани в романі подружжя Литовченків «Кинджал проти шаблі» / В.М. Разживін <https://svitoch.in.ua/1326-roksolana-v-nezvychnomu-rakursi.html>.
32. Роксолана – руйнівниця османських традицій. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/roksolana-ruinivnitsia-osmanskikh-traditsii/> (Дата звернення: 03.03.2025).
33. Роксолана – то історична постать. URL: <https://golossokal.com.ua/gytjevi-istorii/roksolana-eto-istoricheskaya-figura.html> (Дата звернення: 03.03.2025).
34. Роксолана – українська султанна Османської імперії. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=5&idg=382> (Дата звернення: 03.03.2025).
35. Роксолана (Анастасія Гаврилівна Лісовська) (Хюррем). URL: <https://www.abc-people.com/data/roksolana/roksolana.htm> (Дата звернення: 03.03.2025).
36. Роксолана і Султан - знову суперзірки у Туреччині. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B0%BD%D0%B0-%D1%96-%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%82%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%83-%D1%81%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B7%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B8-%D1%83->

[%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96/a-14946232](#) (Дата звернення: 03.03.2025).

37. Роксолана реальна. Як зробити гаремну кар'єру. URL: <https://chytomo.com/roksolana-haremna-kar-ierystka-i-daleka-pokrovitelka/> (Дата звернення: 03.03.2025).

38. Роксолана. URL: https://uahistory.com/topics/famous_people/18116 (Дата звернення: 03.03.2025).

39. Роксолана. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0> (Дата звернення: 03.03.2025).

40. Роксолана. Українка, яка приборкала третину світу | У пошуках істини | Історія України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fclJ9i3uBE> (Дата звернення: 03.03.2025).

41. Синявська Л. І. Інтерпретація образу Роксолани у романі А. Паріса «Останній сон Сулеймана». Проблеми сучасного літературознавства. 2002. № 11. С. 220–229.

42. Сінченко О. Роксолана з людським обличчям [Електронний ресурс] URL : <https://gre4ka.info/kultura/7971-knyha-pro-roksolanu-z-liudskymoblychchiam> (дата звернення : 10.09.2022).

43. Фащенко В. Павло Загребельний: нарис творчості. Київ : Дніпро, 1984. 206 с.

44. Франчук М. Традиційні сюжети в сучасному літературознавстві: до проблеми термінології. Житомирські літературознавчі студії. 2013. № 7. С. 152–157.

45. Химинець А. "Вічні образи" у світовій літературі/ URL : http://svitliteraturu.ucoz.ua/load/dopomoga_uchnju_i_vchitelju/8_klas/vichni_obrazi_u_svit_lit_dopomoga_uchnju/17-1-0-723 (дата звернення : 28.07.2022).

46. Хом'як Т. Психологізм як один із засобів характеротворення образу Роксолани (за романом О. Назарука «Роксоляна». Філологічні науки: Вісник Запорізького національного університету. 2008. № 2. С. 246–256.
47. Червінська О. Традиційний історичний персонаж і його функції в художньому тексті. Поетика. Київ : Наукова думка, 1992. С. 151–166.
48. Шевчук О. До питання про дефініцію поняття «Традиційний історичний персонаж». Проблеми сучасного літературознавства. 2014. № 18. С. 99–111.
49. Як живуть нащадки Роксолани. URL: <https://history.rayon.in.ua/blogs/685506-yak-zhivut-nashchadki-roksolani> (Дата звернення: 03.03.2025).
50. 10 найпоширеніших міфів про Роксолану. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/10-naiposhirenishikh-mifiv-pro-roksolanu/> (Дата звернення: 03.03.2025).
51. Величко С. Літопис. – К., – Т. 1. – 371 с.
52. Літопис Гадяцького полковника Григорія Грабянки. – К., 1992. – 192 с.
53. Літопис Самовидця. – К., 1971. – 311 с.
54. Мицик Ю. З документації Петра Дорошенка // На пошану 80-річчя професора Теодора Мацьківа. Науковий збірник. – К., 1999. – с. 70-101.
55. Османсько-українська дипломатія в документах XVII-XVIII ст. = [XVII.– XVIII. Yüzyılbelgelerinde Osmanlı-Ukrayna diplomasisi] :[монографія] / Олександр Середя = [OleksandrSereda]; НАН України Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського ; Стамбульський університет – Київ ; Стамбул, 2018. – 176 с. : іл.
56. Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9-ти т. — К.: Дніпро, 2001. – Т. 3. — Кн. 1 — Третя чверть XVII ст./ Упор., передм., приміт. В. Шевчука. — К.: Дніпро, 2001. — 504 с.Українська антологія

пам'яток державотворення, X - XX ст.: у 10 томах — К.: Основа, 2008. — Т. 3. — 496 с.

57. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). — Київ-Львів, НТШ. — 2004. — 1087 с.

58. Хрестоматія з історії Української РСР. — К., 1959. — Т. 1. — 531 с.

59. Корсунський С. В. Українсько-турецькі відносини: минуле, сьогодення, завтра. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2011. Вип. 17. С. 24-31.

60. Крук Н. І. Українсько-турецькі відносини в зовнішньополітичній стратегії Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 50. С.103-110.

61. Редькіна В. А. Сучасний потенціал україно-турецьких відносин у контексті реалізації геоекономічної стратегії України. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 7 (97). С. 50-61.

62. Стратегічне партнерство з Турецькою Республікою: зовнішньоекономічні аспекти: аналіт. доп. / [Н. Гавриленко, А. Бобровицький, М. Замікула та ін.]; заг. ред. М. Паламарчука, Р. Юлдашева. Київ : НІСД, 2022. 59 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.16>.

63. Швед В. О., Мхитарян Н. І. Суспільно-політична модернізація Туреччини: досвід для України. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017– 2019 рр.). / За загальною редакцією член-кор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченка А.І. С. 110-117.

64. Воротнюк М. Українсько-турецькі відносини: здобутки, проблеми, перспективи. Зміцнення безпеки в Чорноморському регіоні і перспективи турецькоукраїнського співробітництва. Центр Разумкова; Фонд Арсенія Яценюка «Open Ukraine»; Центр міжнар. та європ. дослідж. Ун-ту КадірХас; [кер. проекту: В. Чалий; ред. україномов. ч.: Л. Шангіна, М.

Пашков; ред. англ. мов. ч.: В. Клименко, Є. Шульга] К.: Заповіт. 2021. С. 36-39.

65. Дашкевич Я. Турецька орієнтація XVI-XVIII ст. в Україні. Міжнародна наукова конференція «Україна-Туреччина: минуле, сучасність та майбутнє» 14-16 травня 2017. К., 2018. С.60-69.

66. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Турецькою Республікою: Міжнародний документ від 04.05.1992. Офіційний Інтернет-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

67. Корсунський С.В. Українсько-турецькі відносини: минуле, сьогодення, завтра. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2021. Вип. 17. С. 24-31.

68. Моцик О. Відносини між Україною та Туреччиною на сучасному етапі. Міжнародна наукова конференція. 2021. С.38-57.

69. Сергійчук Б., Сергійчук В. На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI – на початку XXI ст. Київ : Сергійчук М.І., 2012. 322 с

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця

Історія Туреччини у роки Роксолани та до тепер

Рік/Період	Події в історії Туреччини
16 століття (1500-1600)	Роксолана (Анастасія Лісовська), родом із сучасної України, стала дружиною османського султана Сулеймана I (Сулейман Великолепний). Її вплив на політику та культуру імперії був значним.
1520-1566	Правління султана Сулеймана I, епоха розквіту Османської імперії. Роксолана відігравала важливу роль у внутрішніх справах імперії, особливо в управлінні гаремом та дипломатії.
1566-1595	Правління Селіма II (син Сулеймана), після чого імперія почала поступово занепадати, хоча Роксолана і надалі залишалася важливою фігурою в політичному житті, через свого сина Селім II.
17-18 століття	Османська імперія стикається зі спадом, військові поразки та внутрішні проблеми знижують її потугу. Роксолана залишається символом доби розквіту.
19 століття	Османська імперія переживає період занепаду, також зростає націоналізм та різноманітні рухи за незалежність в її провінціях.
1923	Заснування Турецької Республіки під керівництвом Мустафи Кемаля Ататюрка після падіння Османської імперії.
1923-1938	Реформи Ататюрка, секуляризація країни, зміни в політичній і культурній сфері, запровадження нових законів.
1980-1990-ті	Туреччина переживає період економічних і політичних труднощів, включаючи військові перевороти і боротьбу з

	тероризмом.
2000-2010-ті	Початок політичних реформ, зокрема, інтеграція Туреччини в Європейський Союз, економічне зростання під керівництвом Реджепа Тайїпа Ердогана.
2016	Неуспішний військовий переворот у Туреччині, після якого президент Ердоган зміцнив свою владу.
2020-2025	Туреччина зберігає активну роль на міжнародній арені, продовжує адаптацію до сучасних економічних і політичних викликів.